

Obdavčenje kmetov

Lani so bili na primer dohodki v Srbiji za 11 odstotkov nižji kot v letu 1967. Istočasno pa se obremenitev vasi dviga iz leta v leto. Ta obremenitev je v letu 1966 znašala približno 38 odstotkov od tako imenovanih blagajniških dohodkov kmetov, 1967 se je povečala za 47 odstotkov, a lani je poskočila celo na 53 odstotkov teh dohodkov.

Borba — 6. VI. 1969

Svinje in dnevnice

Kontrolor pljuške službe družbenega knjigovodstva je pri pregledu obračuna dnevnice na veterinarski ustanovi v Ormožu ugotovil, da so tamkaj spravili dnevnice v odvisnost od svinj. Več svinj — več dnevnice! Seveda ta zveza med svinjami in dnevnici ni brez člena. Vmes so injekcije. V ormoški veterinarski ustanovi so namreč dnevnice pogojene s številom cepljenih svinj ali drugih živali. Določeno število svinj mora delavec te ustanove cepiti, da lahko obračuna dnevnice.

Večer — 10. VI. 1969

Dinar je trden

Po nepopolnih podatkih, ki smo jih dobili iz Narodne banke, se dinar v tujini drži še kar krepko. Po določenem nihanju v prejšnjem mesecu, se sedaj njegova cena giblje zopet okoli paritete. To je toliko pomembnejše, ker je letos Narodna banka, verjetno zaradi odtoka dinarjev po turističnih in tihotapskih kanalih, prodala v tujini manj valut kot v istem obdobju lani. Toda dinar se upira vsemu temu.

Politika-Ekspres — 8. VI. 1969

Zelje namesto tobaka

V Hercegovini pridelajo na leto od šest do osem tisoč ton tobaka in od njega živi okrog 150 tisoč ljudi. Toda pridelovanje tobaka je zelo drago, ker je še zmerom ekstenzivno, odkupne cene pa ne vračajo niti minimum tega, kar so proizvajalci vložili, še manj pa zagotavljajo eksistenco tistim, ki gojijo tobak. Pa so nekateri izračunali, da je boljše posaditi zelje kot tobak, in to tudi delajo, drugi pa prodajajo tobak tihotapcem. Samo lani so ga tako prodali 2000 ton, to je 20 odstotkov vsega pridelka hercegovskega tobaka. Kako se ta »tobačna« kriza v Hercegovini poglablja, kaže podatek, da so letos sklenili 22 odstotkov manj pogodb o pridelovanju tobaka in da so lani kmetje zasadili s tobakom 30 odstotkov manj njiv kot leto poprej.

Večer — 10. VI. 1969

Naraščanje izvoza in uvoza

Po predhodnih podatkih se je v obdobju januar-april povečal jugoslovanski izvoz v primerjavi z enakim obdobjem lanskega leta skupno za 15 odstotkov in dosegel 5.160,9 milijona dinarjev. Pri tem je najbolj povečalo izvoz gospodarstvo, in sicer za 26 odstotkov, ki mu sledita industrija s 15 in kmetijstvo z 12-odstotnim povečanjem. Seveda je pri tem po masi izrazito prevladujoča industrija z izvozno realizacijo do konca meseca aprila — 4.215,9 milijona din. Uvoz je znašal v obdobju januar-april v zveznem merilu skupno 8.359,1 milijona din in je bil v primerjavi z enakim obdobjem lanskega leta večji za 26 odstotkov.

Gospodarski vestnik — 6. VI. 1969

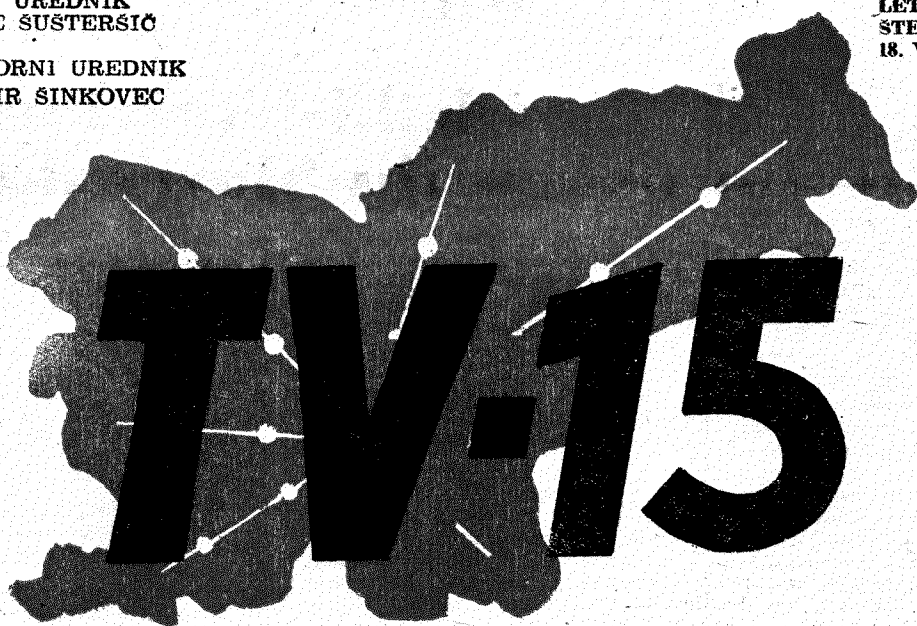
Popravek

V trindvajseti številki našega časnika je v citatu, ki smo ga povzeli iz »Gospodarskega vestnika« in objavili v rubriki »Besede in dejanja«, izpadla vrstica. Ker je bil s tem smisel zapisanega bistveno spremenjen, citat ponovno objavljamo:

Ugotovili so, da je znašal lani zakonit 90 odst. celotnega pridelka in da je bilo skoraj polovica telet zaklanja kot »črni zakol«. KAR SO UGOTOVILI V PODATKIH ZBRANIH KOZ PRI »KOTOKS-TOBUSU«. Tako so zaradi povečanja zakola telet in lanske razprodaje živine, pitališča družbenih posestev skoraj prazna, kar daje slutiti, da bo v naslednjih mesecih bistveno zmanjšana ponudba živine na trgu in da bo kot posledica tega porastla drobnoprodajna cena mesa.

Prosimo, da nam pri podjetju »Kotoks-Tobus« to neljubo napako, ki jo je zagrešil tiskarski škrat, opraste!

Uredništvo

GLASLO ZVEZE ZDRUŽENJ BORCEV NOV SLOVENIJE

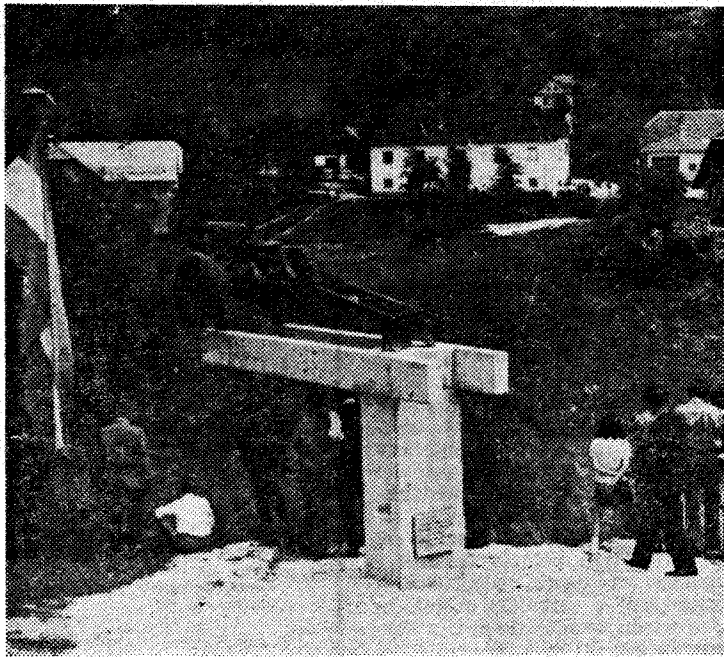
Lepa proslava 25. obletnice 1. slovenske artilериjske brigade

V nedeljo, dne 15. junija, je bilo dopoldne lepo in sončno vreme. Na Jami, vasici, ki leži na desnem bregu Krke nasproti Dvoru, so se zbrali nekdanji pripadniki 1. slovenske artilerijske brigade, da bi slavili petindvajsetletnico ustanovitve svoje enote. Zbralo se jih je več sto, prišli so z družinami, slavja pa so se udeležili tudi domačini bližnje in daljnje okolice.

Po pozdravnih govorih predsednika ZB Dvor in predsednika občinske skupščine Novo mesto je spregovoril tovariš Jože Borštnar, narodni heroj, sodnik ustavnega sodišča SR Slovenije in član predsedstva republiškega odbora ZBB NOV Slovenije.

V svojem govoru je na kratko

orisal zgodovino nastanka topniških enot v naši vojski. Maja 1944, po zmagovitih bojih pri Žužemberku, Dobravi, Dobrniču, Trebnjem in Mirni peči sta se združila dva divizion 15. divizije in en divizion 18. divizije v 1. slovensko brigado. Naše topništvo je pomenilo za borce veliko moralno oporo, saj so se zavedali, da ne bo več treba rušiti bunkerjev z bombami in eksplozivom. Nastop našega topništva je prisilil sovražnika, da je spremenil taktiko in se zatekel iz stavb v strelske järke in bunkerje. Nadalje so naši topničarji iznašli posebno taktiko, primerno za partizanske razmere. Po akcijah pa so jih skrivaj prepeljali na velike razdalje.

Spominsko obeležje

Na proslavi topničarjev je govoril Jože Borštnar 1. artilerijski brigadi

Nadalje je tovariš Borštnar poudaril, da je bila narodnoosvobodilna vojna najvišji vzpon slovenske narodne zavesti v stoletnem boju za pravice, za priznanje jezika, kulture in samobitnosti. V tem boju so zasedli častno mesto tudi naši topničarji.

Spregovoril je tudi o dolžnostih in vlogi borcev v sedanjem času ter o mednarodnem položaju. Zadnja leta smo priče oživljanja nekaterih oblik reakcionarnih pojavov. Tako še vedno traja vojna v Vietnamu, lani smo bili priče posega proti samostojnosti Češko-slovaške. Toda množice delovnih ljudi pri nas in po svetu so odločno proti kapitalizmu, stalinizmu, korupciji, privilegijem, borijo se za mir in za socializem.

Po vojni smo pri nas veliko naredili, česar ne more zanikati nihče, ki je pošten. Borci so bili vedno v prvih vrstah. Tudi zdaj so potrebni še veliki napori za

uresničenje ciljev naše gospodarske in družbene reforme. Pojavljajo se namreč različni pritiski, administrativne omejitve in nedoslednosti, zaradi katerih reforma ne bi dosegla svojega cilja, če bi prevladali. Treba je tudi doseči popolno odgovornost vseh in vsakogar.

V boju za te cilje naj bodo borci rami ob rami z napredno mladino, ki hoče isto.

Po govoru tovariša Borštnarja so odkrili spominsko obeležje 1. artilerijski brigadi. Znani most med Dvorom in Jamo, prizorišče mnogih bojev v letu 1944 in 1945 in ostra serpentina ceste, ki se vzpenja pod skalami, so načrtovalcem dali zamisel tudi za obeležje. Vrh skale stoji skromen železobetonski podstavek, na njem pa je pritrdjen top iz II. svetovne vojne. Sredi pobočja pa je spominska plošča.

Zatem je bila 1. slovenska artilerijska brigada odlikovana z redom zasluge za narod z zlato zvezdo.

Združenje borcev Dvor je razvilo svoj prapor, nato pa so borci in goste pogostili s partizanskim golažem. Ploha, ki se je ulila, pristrčnega razpoloženja ni preveč zmotila. Mnogi so v obujanju spominov ostali na Dvoru tja do večera in še dlje.

OBČANOVA BELEŽNICA

Velikokrat smo zelo slovesno in glasno zatrjevali, da je človek naše največje bogastvo, razlagali smo, kaj vse smo naredili po osvoboditvi zanj. Predvsem pa smo se hvalili s socialnim zavarovanjem, ki da je najnaprednejše na svetu.

Prejšnja leta smo bili zares včasih preveč širokosrčni, kar je marsikdo izkoriš

Prej preveč, zdaj premalo

šcal. Potem pa smo iz ene skrajnosti šli v drugo.

Koliko je primerov, ko delavec zboli, pa ne leže v posteljo, ker se boji izgubiti zaslužek. Za delavca s poprečno plačo, pomeni en teden bolehanja izgubo 200 dinarjev. Takih pa je kar dosti...

Zato marsikdo raje dela, čeprav ga kuha vročina in se mu vrti v glavi. Gripa

sama po sebi ni huda bolezen, je pa nevarna, ker lahko zapusti posledice. Zato del tistih, ki bolezen prežive na delovnem mestu, kasneje to plača z dolgotrajnim ležanjem v bolniški postelji, neredko pa čuti posledice vse življenje.

Medtem ko se je včasih v zdraviliščih kar trlo dokaj zdravih ljudi in so si posamezniki z »zvezami« privoščili dopust na stroške socialnega zavarovanja, smo zdaj pogosto priče nepojmljivega skopušva. So tudi primeri, ko posameznik sam plača bivanje v zdravilišču, ker mu ga socialno noče odobriti. Češ da ni denarja. Posebno to velja za starejše ljudi, med katerimi so tudi bivši borci. Toda kje naj človek s skromno pokojnino vzame toliko denarja, da bo plačal stroške zdravljenja za daljše razdobje, saj je znano, da zdravljenje, ki traja samo nekaj dni, ni učinkovito?

In še nekaj: v naših zdraviliščih so se začeli zdraviti tujci, ki so v primeri z našimi pacienti deležni večjih ugodnosti...

MP

- vsak dan — najnovejše vesti iz vsega sveta
- vsak ponedeljek — obširna športna poročila in družinska stran za žene in matere
- vsak petek — posebna priloga z radijskim in televizijskim sporedom
- vsako soboto — 12 strani »priloge za konec tedna« reportaže — romani v nadaljevanjih — mali oglasi

VSAK DAN
V VSAK DOM

DELO

Dogodki tedna

Predsednik republike Josip Broz Tito je sprejel na Brdu pri Kranju državnega ministra — koordinatorja gospodarskih resorjev indonezijske vlade sultana Hamengkua Buwona in se z njim prijateljsko pogovarjal o odnosih med obema državama. Sprejema se je udeležil tudi podpredsednik ZIS Aleksander Grličkov. — Pred tem je predsednik Tito v Belem dvoru v Beogradu sprejel člane indijske parlamentarne delegacije, ki jo vodi predsednik spodnjega doma indijskega parlamenta dr. Sanjiva Reddy; z njim se je zadržal v daljšem prijateljskem pogovoru, ki se je nanašal na sodelovanje med obema državama in na priprave za konferenco neuvrščenih držav.

Sesta plenarna seja CK ZKS je bila v znamenju nadaljevanja razprave s prejšnje seje o vlogi in oblikah samoupravljanja v delovnih organizacijah ter tudi sprejeli sklepe o nalogah Zveze komunistov pri nadaljnjem razvoju samoupravljanja in organizacije dela v delovnih organizacijah. Razen tega so razpravljali tudi o vlogi Zveze komunistov med minulimi volitvami.

Pred zunanjimi vrati jugoslovanskega konzulata v Sydneyu je eksplodirala močna bomba. Od eksplozije so popokala okna in vrata na poslopju konzulata, ranjen pa ni bil nihče. Škodo cenijo na nekaj tisoč avstralskih dolarjev. Policija išče dva človeka, ki so ju videli pred jugoslovanskim konzulatom malo pred eksplozijo. — Veleposlanik SFRJ v Avstraliji Gojko Sekulovski je predal sekretarju avstralskega sekretariata za zunanje zadeve Plismollu protestno noto z zahtevo, naj najostreje ukrepajo zoper atentatorje na jugoslovanskega generalni konzulat v Sydneyu. Avstralska vlada obžaluje incident in bo poravnala škodo. Domnevajo, da je kriva terorističnega napada na naš konzulat ustaška organizacija.

Na zveznem sekretariatu za notranje zadeve v Beogradu so sporočili, da je 13. julija lani podtaknil bombo v beograjskem kinematografu »20. oktobar« 22-letni tesar Miljenko Hrkač iz vasi Mokro pri Mostarju. Tudi 25. septembra je napravil atentat v garderobi na beograjski železniški postaji. Ugotovili so, da je ti dve teroristični dejanji pripravila in organizirala emigrantska teroristična skupina v Zahodni Nemčiji. Preiskovalni sodnik okrožnega sodišča v Beogradu je ukazal, naj storilca pripro. Atentator je oba atentata priznal.

Na osvobojenem ozemlju Južnega Vietnama so ustanovili revolucionarno vlado Južnega Vietnama. To so storili na kongresu, ki so se ga udeležili predstavniki FNO, zveze nacionalnih demokratičnih in mirovnih sil ter drugih patriotskih organizacij. Kongres je izvolil tudi konzultativni komite kot pomožni organ začasne vlade, katerega predsednik je Tran Buu Kiem. Program revolucionarne vlade je v naslednjih navedenih: Vietnam je eden, vietnamski narod je eden; po osvoboditvi bo vprašanje združitve rešeno postopno in na miren način, ob soglasnosti obeh delov Vietnama, brez tujega vmešavanja. V zunanji politiki pa bo nova vlada uveljavljala naslednja načela: mir in nevtralnost, vzpostavitev diplomatskih, gospodarskih in drugih odnosov z vsemi državami na podlagi načel miroljubnega sožitja. Vietnamsko revolucionarno vlado so doslej uradno priznali: Poljska, Alžirija, LDR Koreja, Kuba, Sirija, Kitajska in Jugoslavija. Iz Moskve so ji poslali pozdrav.

V Zenevi zasedajo, ob 50. obletnici mednarodne organizacije dela, predstavniki vlad in delodajalcev 121 držav članic specializirane agencije OZN — mednarodne organizacije dela. Našo državo na tem jubilejnem zasedanju predstavlja poseben odposlanec predsednika republike Gustav Vlahov, podpredsednik zvezne skupščine in predsednik jugoslovanske komisije za mednarodno organizacijo dela. Leto je tudi med splošnim odobravanjem prebral posebno poslanico predsednika Tita o razvoju mednarodnega položaja in dosednji dejavnosti in nalogah te organizacije.

Zasedanja v Zenevi sta se udeležila tudi cesar Etiopije Haile Selasie in predsednik Zambije Kenneth Kaunda. V govorih, ki sta jih imela na mednarodni konferenci dela, sta govorila o upanjih in stremeljenju držav v razvoju ter pozvala svetovno skupnost, naj zagotovi mir in enakopravne mednarodne odnose in pomaga pri premagovanju prepada, ki se vedno bolj pogloblja v razvoju industrijskih držav in držav v razvoju.

Na sedežu OZN so nadaljevali pogovore predstavniki štirih velikih sil o Srednjem vzhodu. Štirje veleposlaniki in njihovi sodelavci se naprej pripravljajo poročilo, v katerem bodo navedli pozitivna stališča svojih pogovorov. Ameriški veleposlanik v OZN Charles Yost je izjavil, da so SZ in ZDA pripravile predloge za mir na Srednjem vzhodu.

Na posvetovanju komunističnih in delavskih partij v Moskvi je med drugim govoril tudi generalni sekretar CK RKP Nicolae Ceausescu in poudaril, da vse partije, ne oziraje se na to, ali prisostvujejo zasedanju ali ne, naj se ne spuščajo v spore in medsebojne obtožbe in naj iščejo pot k enotnosti. Izrazil je tudi mnenje, da se lahko spori med socialističnimi državami rešujejo samo z razpravami in pogajanji. Kritiziral je tudi napade na Kitajsko in posredno opozoril na negativne posledice gonje proti ZKJ.

Uradna anketa, ki jo je izvedlo francosko ministrstvo za notranje zadeve, napoveduje, da bo dobil na predsedniških volitvah Georges Pompidou 60,36 % glasov, njegov protikandidat Alain Poher pa 39,54 odstotka glasov. Če se bo uresničila anketa na nedeljskih volitvah, bo generala de Gaulle nasledil Georges Pompidou. — Anketa se je uresničila: novi predsednik Francije je Georges Pompidou.

V Sovjetski zvezi so uspešno zaključili poizkuse z nadzvočnim potniškim letalom »TU-144«. Vsi sistemi so delovali odlično, ko je to veliko letalo letelo z nadzvočno hitrostjo. »TU-144« je 5. junija kot prvo potniško letalo na svetu prebilo zvočni zid. Letalo je vodil znani sovjetski preizkusni pilot Edvard Jelian.

Kitajska vlada je znova obtožila SZ za izzivanje oboroženih obmejnih incidentov, tokrat na meji proti kitajski avtonomni pokrajini Sinkjang na zahodu države. V protestni noti, ki so jo izročili sovjetskemu veleposlanstvu v Peking, trdi kitajska zunanje ministrstvo, da so sovjetski vojniki vdrl v okrožje Yumin, zahodno od gore Barluk v Sinkjangu in ugrabili nekega pastirja.

V severni Grčiji so zaključili manevre pakta NATO in sicer z izkrcanjem grških in ameriških sil, vzpostavitev mostišča in kasnejši napad na »sovražnika«. Izkrcavalne vaje je vodil poveljnik sil pakta NATO za južno Evropo, ameriški general Tipton in general Murr.

Ob 25-letnici ustanovitve okrožij v Slovenskem Primorju

Predsednik skupščine Idrija je 2. junija sklical nekatere tovariše iz nekdanjega narodnoosvobodilnega odbora Severnoprimskega okrožja, da bi se z njimi dogovoril o letošnjem praznovanju občinskega praznika, ki bo v septembru. Najbrž bo idrijska občina prevzela domičil nad aktivisti Severnoprimskega okrožja.

Aktivisti Srednjepriprimskega okrožja so doslej imeli že nekaj posvetov, na katerih so se dogovarjali za praznovanje 25. letnice ustanovitve tega okrožja. Osrednjo prireditev nameravajo imeti v soboto, dne 13. septembra letos v Novi Gorici, kjer bodo odkrili tudi doprni kip narodnemu heroju Jožetu Srebrničju.

Dejavnost aktivistov teh dveh okrožij naj bo spodbuden za zgled za tovariše in tovarišice iz Zapadnoprimskega in Južnoprimskega okrožja. Mar ne bi bilo prav, če bi primorske občine po predlogih aktivistov iz teh okrožij spreje-

le domičile za ta okrožja? Šele s sprejetjem domičilov okrožjem bi se sklenil krog celovitega vrednotenja naše osvobodilne vojne. Preveč enostransko je namreč ocenjevanje in vrednotenje naše osvobodilne vojne samo prek vojaških enot.

Podobno kot drugje po Sloveniji in Jugoslaviji se je ljudska oblast tudi na Primorskem začela razvijati že leta 1942. Po italijanski kapitulaciji in zlasti spomladi 1944 se je razvila ob take stopnje, da po osvoboditvi ob prevzemu oblasti ni bilo nobenih večjih težav. Posebno vlogo pa je naša ljudska oblast odigrala v letih med 1945 in 1947, ko je bil del slovenskega ozemlja pod zavezniško vojaško upravo. Organi naše ljudske oblasti so živeli dalje v ilegali, uspeli pa so organizirati razne demonstracije in manifestacije za nastopanje pred svetovno javnostjo in izpričevanje slovenstva in jugoslovanstva.

Na čelu dela za organizacijo ljud-

ske oblasti na Primorskem je bil pokrajinski narodnoosvobodilni odbor. Ta je zasedal 16. in 17. julija 1944 na Laznah nad Čepovanom in sklenil celotno svoje območje razdeliti na štiri okrožja, ki so jih kmalu zatem tudi ustanovili. Ta okrožja so bila Severnoprimsko, Južnoprimsko, Zapadnoprimsko in Srednjepriprimsko. Okrožja so se delila na 4-6 okrajev, ti pa na krajevne odbore. Tako razdelitev so prevzele tudi druge organizacije kot komiteji KPS, odbori OF, ZSM in SPZZ ter Narodna zaščita, oziroma kasneje OZN-a. Na čelu okrožij in okrajev so bili narodnoosvobodilni odbori.

Če prištejemo še šolstvo, potem lahko trdimo, da je bilo v mreži odborov na območju 9. korpusa v osvobodilno vojno na tak način vključenih vsaj 20.000 ljudi. To pa je več kot jih je bilo v operativnih enotah.

Ciril Zupanc

Srečanje komunistov v Ložu

Mnogi stari borci so si močno želeli ogledati Notranjski muzej v Ložu, ki ga vodi rojak prof. Tone Avsec. Notranjski partizani in aktivisti se dobro spominjajo malega dečka iz »Civilnega logarja« pod Snežnikom, Ovsčevga Tončka. Vsa družina je bila namreč v gozdu od poletja 1942, njegovega hudo bolnega očeta so belogradisti pri napadu civilnega taborišča ubili, mater pa so ujeli. Tonček je nato našel zatočišče pri dobrih ljudeh v Podturnu na Dolenjskem in lahko rečemo, da je bil pravi partizan. Z enako partizansko vneto je od vsega začetka sodeluje pri zbiranju muzejskega gradiva. Tako je Notranjski muzej prišel do mnogih izvirnih dokumentov, po zaslugi Tonetovega strokovnega znanja pa daje lepo zaokroženo podobo revolucionarnega dogajanja na Notranjskem. Muzej v Ložu si velja ogledati in prav ta želja je privedla do zamisli za srečanje predvojnih in medvojnih komunistov ter nosilcev spomenice 1941 iz občin Cerknica, Logatec in iz hrvaške občine Čabar. Delavsko gibanje je bilo na tem področju močno razvito, notranjski komunisti pa so vseskozi vzdrževali pristne vezi s komunisti na Čabranskem in v Gorskem kotaru. Prvi stiki slovenskih in hrvaških partizanov so se izoblikovali ravno na tem področju, zato je prav, da se bratsko sodelovanje nadaljuje tudi danes.

V Ložu se je v soboto, 7. junija 1969 zbralo 160 predvojnih in medvojnih komunistov ter nosilcev spomenice 1941, skoraj za četrtino več, kot so prireditelji predvidevali. Slovesnosti se je udeležil tudi Franc Popit-Joki, ki se je ob tej priložnosti pobilje seznanil s stanjem in uspehi gospodarskih organizacij v cerkniški občini. In celo štirinosemdesletni Znan Bravec, nekdanji prvi komunistični župan v Ložu, ki je bolehal že od jeseni, je zapustil posteljo in v zboru z ostalimi počastil spomin padlih za zmago revolucije. Najbolj razveseljivo pa je, da je ob teh veteranih revolucije nastopila mladina. Ob obeh spomenikih, v Ložu in na Ulaki, so bili čudoviti prizori, ki pričajo o tem, kako mladi spoštujejo naš veliki boj.

Po obeh komemoracijah in ogledu Notranjskega muzeja v Ložu so bili slavljenci povabljeni na ogled Kovinoplastike v Ložu, ki daje kruh že 800 zaposlenim in sploh dosega zelo dobre poslovne uspehe. To podjetje je pravi primer notranjske trdoživosti in ustvarjalnosti, saj se je do sedanjega obsega in poslovne veljave prebilo po čisto samorastniški poti brez gmotne pomoči skupnosti. Nedavno so dobili tudi prve inženir-prihodnosti. Franc Popit je dejal, da je za to podjetje posebno značilna in razveseljiva jasna perspektiva za nadaljnji razvoj. Vsi, tako obiskovalci kot tudi člani delovne kolektiva Kovinoplastike, pa so izrazili prepričanje, da to, kar so ustvarili v Ložu, ne bi bilo mogoče brez zmagovitega zaključka narodno osvobodilnega boja in ljudske

revolucije, ki je v Loški dolini terjala velike žrtve. Osvobodilnega boja in ljudske revolucije, ki je v Loški dolini terjala velike žrtve. Osvobodilnega boja se je udeležil vsak peti, za svobodo pa je umrl vsak sedmi občan. Preizkušeni revolucionarni kadri in revolucionarne enote so odhajali na boj v druge predele Slovenije, tako je Loški odred odšel 1942 na Primorsko, kjer se je preimenoval v Soški odred 13. brigada Ložka pa je odšla na Štajersko in si med tem priborila ime Mirka Bračiča. Loška dolina danes ne pozna več rezev, brzgotine vojnega razdejavanja pa se še niso zacelile, zato bo spomin na junaški boj še dolgo živ.

Zelo lepo je, da v Kovinoplastiki čutijo toliko hvalečnosti veteranom naše revolucije, da z njimi delijo veselje ob doseženih uspehih. A drugače tudi biti ne more. Tudi kolektiv Kovinoplastike se je prebilo po zgledu padlih skozi mnoge preizkušnje, zato je slavljenje re-

volucije tudi slavljenje lastne prehojene poti.

Ob koncu še majhno opazko! Slavljenci so se dogovorili, da bodo podobna srečanja organizirali tudi prihodnja leta. Letos je bilo šele prvič in zato ni čudno, da so nastale težave pri podelitvi posebnih priznanj. Namreč mnogi predvojni in medvojni komunisti so zapustili vrste Zveze komunistov, še vedno pa se čutijo za komuniste. Edino prav je, da se tem ljudem ne glede na formalno članstvo da vse priznanje za njihov revolucionarni prispevek v preteklosti. Tako se je odločil tudi prireditelj. Prav pa bi bilo, da bi za prihodne izdelali natančen pregled teh ljudi, tako da udeležba ne bi bila odvisna samo od dobre volje posameznika.

Naj na koncu povem, da je bilo srečanje posvečeno 50. obletnici ustanovitve Komunistične partije Jugoslavije.

Franci Strle

LJUBLJANA

PRIPOROČAMO VAM IZLETE:

21. junija:

dvodnevni izlet v SALZKAMMERGUT — Beljak, Katschberg, Salzburg, St. Wolfgang, Bad Ischl, Lienz, Judenburg, Celovec, Ljubljana.

3. julija:

dvodnevni izlet z ogledom TIROLSKE in DOLOMITOV — Spital, Lienz, Cortina d'Ampezzo, Falzarego, Campolongo, Brenner, Innsbruck, Landeck, Merano.

4. julija:

enodnevni izlet na GOSPO SVETO in VISARJE — Celovec, Osojsko jezero, Trbiž.

4. julija:

dvodnevni izlet po AVSTRIJI — Celovec, Spital, Katschberg, Salzburg do jezera Wolfgang, po alpski cesti do Grossglocknerja, Heiligenblut, Beljak, Trbiž, Ljubljana.

4. julija:

tridnevni izlet na Dunaj in Budimpešto — Graz, Dunaj, Budimpešta, Blatno jezero, Maribor, Ljubljana.

5. julija:

sedem dnevno potovanje na POLJSKO — VELEHRAD in CZESTOHOVO — Dunaj, Brno, Velehrad, Český Tešín, Krakow, Warszawa, Czestochovo, Praga.

10. julija in 26. julija:

21-dnevno potovanje po deželi tisočih jezer na FINSKO — Dunaj, Praga, Berlin, Hamburg, København, Göteborg, Oslo, Stockholm, Helsinki, Ljubljana.

19. julija:

štiridnevni izlet v Švico — Milano, Chamonix, Geneve, Bern, Luzern, Liechtenstein, Innsbruck, Lienz.

19. julija:

štiri dnevni izlet po Avstriji, Nemčiji in Italiji — ob Dravi na Salzburško in po avtocesti v München (Dachau), mimo Starnberskega jezera, v Garmisch-Partenkirchen, z gorsko železnico na najvišji vrh v Nemčiji Zugspitze, Brenner, Toblach, Cortina d'Ampezzo po Karnijski dolini v Trbiž.

20. julija:

dvodnevni izlet v SALZKAMMERGUT — Beljak, Katschberg, Salzburg, St. Wolfgang, Lienz, Celovec, Ljubljana.

21. julija:

dvodnevni WEEKEND v BUDIMPEŠTO in na BLATNO JEZERO — Celovec, Siofok, Balaton, Budimpešta, Tihany, Nagykanniza, Maribor, Ljubljana.

4. avgusta:

važno čebelarje na štiridnevno strokovno ekskurzijo v München.

9. septembra:

13-dnevno potovanje v ŠPANIJO — na ogled frizerskega tekmovanja v Madridu. Potovanje organizira Klub frizerjev Ljubljana v tehnični izvedbi podjetja SAP — Ljubljana.

ZAHTEVANJE PROGRAME IN INFORMACIJE V NAŠI POSLOVALNICI — Titova c. 38, tel. 314-922, 315-342.

Besede naših dopisnikov

Stražišče se bo oddolžilo Šiškovim

Združenje borcev NOV v Stražišču pri Kranju pripravlja za nedeljo 22. junija slavnost pred takojimeno Graščino, kjer je nekoč stanovala družina Šiškovih. Ob tej priložnosti bodo na tem poslopju odkrili spominsko ploščo. Združenja borcev NOV skupno s prebivalci te krajevine skupnosti se tokrat ob spominu oddolžiti tej družini.

K Šiškovim, tik ob gozdu pod Šmarjetno goro, se je zlasti zadnja leta pred vojno zatekalo mnogo političnih delavcev. Mnogi so padli — med prvimi je bil Stane Žagar — mnogi pa so danes na vodilnih političnih mestih v Ljubljani in drugod.

Zbirališče voditeljev revolucije v tem stanovanju pa ni ostalo skrito pred okupatorjem. Vrstile so se preiskave, grožnje in zatem aretacije. Vsi štirje moški — oče in trije mladi fantje — so padli. Mamo Frido s hčerko Jelko so izselili. Na srečo sta se vrnili obe živi. Toda ostalih ni bilo več. Mož je končal v krematoriju taborišča, dva fanta sta pokopana v Begunjah, o enem pa sploh ne vedo, kje je njegov grob.

Šiškova mama živi pri svoji hčeri in ji vodi gospodinjstvo, čeprav ji je že 82 let. Na vprašanje, kdaj ji je bilo najhuje, pravi, da takrat, ko so ugrabili prvega sina Albonza, zatem moža itd. Prazne postelje v hiši so bile zanjo bolj grozne kot kasnejše taboriščni pogradi.

Takih primerov takrat ni bilo malo. Vendar je bilo pri Šiškovih eno izmed prvih zbirališč in žarišč upora v tem kraju, zato je letošnja počastitev le drobec oddolžitve spominu skupnih žrtev.

K. M.

Partizanski tabor na Jelovici

V okviru obrambne vzgoje mladine je vodstvo osnovne šole A. Linhart iz Radovljice v sodelovanju z občinskim ZZZB in oddelkom za narodno obrambo občinske skupščine Radovljica 31. maja in 1. junija organiziralo za učence višjih razredov partizansko taborjenje na nekdanjih partizanskih položajih pri spomeniku padlega partizana Alojza Novaka na Jelovici.

Za to izjemno akcijo, ki je imela namen, da v pravih partizanskih pogojih prikaže dejavnost partizanskega odreda, je vladalo že v pripravi veliko zanimanje med šolsko mladino. To je razumljivo saj je prevzel poveljstvo odreda narodni heroj Anton Dežman — Tonček, za političnega komisarja je bil določen znani radovljiški borec Martin Prešeren, intendant pa je bil prav tako udeleženec bojev na Jelovici Vinko Berce. V štabu odreda so imeli tudi sanitetno

službo in zvezo. Odred, ki so ga sestavljali učenci in učenke, je imel štab bataljona, komande treh čet in 62 borcev. Vse komandne dolžnosti so bile zaupane samim učencem.

Ze v soboto 31. maja se je kolona prikrito povzpela na področje nekdanjega partizanskega taborišča in takoj začela pripravljati tabor za nočno prebivališče. Vsaka četa je dobila svojo posebno nalogo. 1. četa je poskrbela za ožje in širše zavarovanje taborišča s stražami, patruljami in zasedami.

2. četa je krenila v prehranjevalno in propagando akcijo proti planinskemu domu na Zgoški ravni.

3. četa je imela najtežjo nalogo, ker je bila preko noči odredjena v zasedo na Babi in se je sredi noči iznenadno spopadla s sovražnimi patruljami iz Radovljice. Le to so sestavljali vojaki iz garnizije Radovljica. Borba je trajala več ur, čeprav sredi noči, tudi uspešno za borce odreda. Naslednje jutro sta se 1. in 3. četa umaknili na nove položaje okoli taborišča, kjer sta po silovitih napadih sovražnika na taborišče prešli iz obrambe v protinapad in pregnali napadalca nazaj v dolino.

V taborišču kajpak ni manjkalo tabornega ognja, partizanskega kota, harmonike in gromke partizanske pesmi. Vse je potekalo tako kot je bilo zamišljeno, da bi učenci dobili pravo predstavo o partizanskem življenju in borbi proti sovražniku.

Po opravljenem taborjenju so v razpravi s komando odreda in predstavniki oddelka za NO vsi udeleženci izrazili željo, da bi se podobne akcije večkrat ponavljale.

JR

Obiskali so Osankarico

Kot vsako leto bodo tudi letos številni prosvetni delavci iz osnovnih, srednjih in drugih strokovnih šol organizirali šolske izlete v znane partizanske kraje. Med te prav gotovo lahko prištevamo Osankarico na Pohorju, ki so jo pred kratkim obiskali vajenci za kovinsko stroko iz Ptuja. Na prizorišču bojev je ravnatelj profesor Jože Maučec spregovoril o junaškem boju legendarnega bataljona, ena izmed učenk pa je prebrala odlomek iz knjige »Pohorski bataljon«, ki jo je napisal France Filipič. Proti večeru so se učenci vrnili domov, obogateni z delčkom partizanske zgodovine.

FRANJO HOVNİK

Zidanškova brigada ima domicil tudi v Slov. Gradcu

Občinska skupščina Slovenj Gradec je doslej podelila domicil dveh partizanskih enotama, in sicer Serčerjevi brigadi in Koroškega odreda. Na predlog občinske

ga združenja ZB NOV Slovenj Gradec pa je na zadnji seji sklenila, da podeli domicil še 11. slovenski narodno osvobodilni udarni brigadi »Miloša Zidanška«. Listino o podelitvi domicila in spominski trak na bojno zastavo so izročili predstavnikom XI. SNOUB »Miloša Zidanška« na sklepni prireditvi ob prazniku občine Slovenj Gradec 8. junija letos.

11. SNOUB »Miloš Zidanšek« je bila ustanovljena pred 25. leti. Vse od ustanovitve je vznemirjala, vezala in napadala Nemce v Mislinjski dolini. V Podgorju je napadla orožniško postajo, 1. maja 1944 je pognala nemško enoto iz Mislinj, nekaj dni pozneje je napadla sovražnika v Dovžah, v začetku junija pa je pregnala več sto nemških vojakov iz Male in Velike Kope. V spomin na ta uspeh Zidanškove brigade slavijo prebivalci Mislinjske doline že vrsto let občinski praznik.

Velik uspeh je dosegla Zidanškova brigada 18. junija 1944, ko so porušili železniški viadukt v Zgornjem Doliču, saj je bila s tem do konca vojne prekinjena železniška proga Dravograd — Celje. Dober teden dni pozneje pa so borci Zidanškove brigade skupaj s Serčerjevci potolkli Nemce v Komisliji pod Planinko.

Od julija do oktobra 1944. leta so se borci Zidanškove brigade bojevali za osvoboditev Zgornje Savinjske doline. Osvobodili so Gornji grad, Šmartno ob Dreti in Bočno, napadli sovražnika v Braslovčah, rušili železniško progo med Ljubljano in Litijo ter cesto Ljubljana — Celje. Sredi oktobra 1944 pa se je čez Savo, med Kresnicami in Litijo, spet vrnili na Štajersko. Sovražniki so večkrat v tem času napadli brigado, kljub temu pa se je brigada kmalu opomogla ter sodelovala v zaključnih bojih za osvoboditev naše domovine. Tako je osvobodila Zagorje ob Savi in Vransko ter prišla preko Celja in Maribora na Koroško, kjer je tudi končala zmagovito bojno pot.

Predsednik Republike, Josip Broz — Tito, je 1954. leta odklikoval XI. SNOUB »Miloša Zidanška« z Redom zasluge za narod I. stopnje, predvsem tudi zategadelj, ker je kot največja partizanska enota, ustanovljena na Pohorju, vseskozi vzgajala na stotine zavednih borcev, prispevala pa je tudi velike žrtve za našo dokončno zmago nad sovražnikom.

-M-

Imenovanje v Dravogradu

Odporniki skupščine občine Dravograd so na zadnji seji na predlog komisije za volitve in imenovanje sklenili, da imenujejo novega predsednika in člane komisije za vprašanje borcev NOV. Za predsednika komisije za vprašanja borcev NOV je bil imenovan Albert Kotnik, za člane komisije pa Alojz Bač, Mihaela Mihelič, Jurij Vitkovič in Jože Gostencnik.

Učenci Izobraževalnega PTT centra so se po poteh »trasverzale kurirjev in vezistov NOV Slovenije« ustavili tudi pri Sv. Urhu...

Novice iz Škofje Loke

Komisija za socialna in ekonomska vprašanja pri občinskem odboru ZZZB je letos prvič našla izdaten vir za pomoč borcem pri letovanju. Letos so namreč dobili od občinske skupščine v ta namen 3.000 dinarjev, 2.000 dinarjev pa bo dal občinski odbor ZZZB iz lastnih sredstev. Po dogovoru z Združenji borcev bodo za pomoč upoštevali načelno po enega borca iz vsakega združenja, ki je njegovo socialno in zdravstveno stanje slabo. Tako je dobilo skupno 25 borcev po 200 dinarjev pomoči za 10-dnevno letovanje v Novigradu ali v domu na Vodiški planini. Vsak pa bo še sam prispeval 60 dinarjev.

Čeprav ta prispevek ne pomeni veliko, zlasti v primerjavi s prispevki nekaterih močnejših gospodarskih podjetij ali podobnimi prispevki v ta namen v gospodarsko bolj razvitih občinah, je ukrep vendar naletel na odobravanje. Ravno zaradi tega skromnega prispevka bodo nekateri borci prvič v življenju šli na morje.

V nedeljo, 1. junija, je bilo v Sovodnju srečanje borcev in mladine iz Poljanske doline. Na srečanju je govoril Ivan Franko-Iz-tok. V kulturnem delu programa so nastopili žirovska godba, moški pevski zbor iz Poljan, učenci osnovne šole Sovodnje in znani recitator Logar.

Na srečanju so razvili tudi nov prapor ZB Sovodnje, ki ga je pozdravilo 13 drugih praporov iz občine. Predsednik ZB Polde Holč je ob prevzemu prapora med drugimi dejal, da bo prapor služil nadaljnjim naporom za mir, v čast našemu osvobodilnemu boju in boju narodov za svobodo.

Po srečanju mladine in borcev v Česnjici je srečanje v Sovodnju

že druga prireditev take vrste. V škofjeloški občini za letos načrtujejo razvoj treh novih praporov ZB.

K. M.

Poizvedujemo

Prosim tovariša Hinka Zajtla, ki mora biti zdaj star okoli 43 let in ki menda živi nekje na Štajerskem, naj mi sporoči svoj naslov. Tovariš Zajtel je bil partizan, bil je ranjen v desno koleno in ima trdo nogo. Nekaj časa je bil zaposlen v tovarni papirja Količevo kot nočni čuvaj.

Marta Mohar, tovarna »Vata, Domžale

Zahvala

Po članku v TV 15, kjer je bila objavljena moja izjava in fotografija, dobivam ustmene in pismene čestitke iz raznih krajev. Vsem tovarišem in tovarišicam borcem se ne morem zahvaliti, zato se jim bom skušal prek našega časopisa javno zahvaliti za čestitke in moralno podporo. Obenem jih tovariško pozdravljam.

Alojz Markon, Apače

Obvestilo

Kot smo poročali v 21. številki, bodo 20. julija na hiši, kjer je živel član KPJ od ustanovitve Jože Azman, odkrili spominsko ploščo. Jože Azman je padel nad Nomenjem v boju z Nemci dne 8. avgusta 1941.

Istega dne bodo na Nomenju, na hiši, kjer je živel, odkrili spominsko ploščo Janezu Zupanu, po domače Pintarju, ki je bil tako kot Azman član KPJ od ustanovitve. Dne 8. avgusta so ga Nemci ranili in ujeli, nato pa 28. avgusta 1941 ustrelili v Gorjah kot talca.

Ob tabornem ognju

Kaj pa prva belokranjska četa?

Ne le tisti redki borci, ki so preživeli tragedijo prve belokranjske partizanske čete na Gornjih Lazah prvega novembra 1941, marveč tudi drugi borci v Beli krajini čisto načenajo vprašanje, zakaj se ta četa ne obravnava enako kot druge podobne enote v Sloveniji. Mnoge v Beli krajini moti, da se, denimo, Pohorski bataljon, ki je izkrmel do zadnjega moža, imenuje »legendaria«, padli borci prve belokranjske čete pa se omenjajo le kot padli borci. Ne bi smeli pozabiti — tako so ponovno pribili za nedavnem prvem sračnju predvojni komunistov v Črnomlju — da so bili v tej četi borci iz vse Bele krajine, ki so se prvi odzvali klicu ZKJ na oborožen boj proti okupatorju. Dalje, da je četa doživela tragedijo, ko je šla na pot na poziv Glavnega štaba NOV in POS, da sodeluje pri preprečevanju preseljevanja našega življa v tujino. Res je, da četa v vojaškem pogledu še ni bila utrjena, čeprav je imela za

seboj nekaj manjših spopadov, in da del krivde za veliko število žrtev na Gornjih Lazah odpade morda tudi na slabo zavarovanje. To pa vendar ne zmanjšuje vloge, ki jo je imela ta četa v snovanju in krepitvi oborožene boja belokranjskega ljudstva v NOB. Znano je, da je prav tragedija na Lazah, ki je zelo boleče odjeknila v Beli krajini, še pospešila razvoj vseljudskega odpora proti okupatorju v Beli krajini. Ne gre tudi prezeti dejstva, da se je četa premikala v izredno slabem vremenu in po krajih, kjer je imel okupator svoje obveščevalce. Predvojni komunisti in borci v Beli krajini so, dijo, da mora imeti prva belokranjska partizanska četa v zgodovini enako mesto kot druge enote, ki so doživele enako usodo.

P. R.

Pripomba k razstavam

Letos so muzeji priredili po raznih krajih kar precej razstav o boju Komunistične partije za osvoboditev delavskega razreda. Največkrat razstavljajo razne sezname, policijske zapisnike in fotografije tistih, ki so pr

nas prvi začeli ta boj. Tako gledalec spozna priče davnega boja za pravice človeka. S porumenelih fotografij zro vanj zgarani obrazi delavnih ljudi, množica je oblečena po modi, kakršne že zdavnaj ni več in ki smo nanjo že zdavnaj pozabili...

Nečesa pa pogrešam na vseh teh razstavah.

Zanima me, kakšno usodo so doživeli vsi ti ljudje v kasnejših razdobjih, ko se je oblastniško nasilje nad vsemi naprednimi ljudmi stopnjevalo. Mnogi so se izselili, ker so jih doma preveč preganjali ali pa niso našli dela. Izginili so v tujini. Mnogi so pomrli, drugi zaradi starosti ali bolezni niso bili več tako borbeni kot v začetku. Nekaj se jih je tudi vdal v usodo, pomirili so se, toda v ožjem družinskem krogu so vzgajali svoje. Zato so njihovi sinovi in hčere, pa tudi vnuki in vnukinje, odšli med zadnjo vojno k partizanom.

Izmed veteranov delavskega gibanja jih je med zadnjo vojno spet mnogo žrtvovalo svoja življenja ali pa so v skladu s svojimi možnostmi delali za osvoboditev.

Ali ne bi lahko nekdo raziskal usodo vseh teh ljudi ali vsaj tistih, ki so se najbolj odlikovali?

M. P.

Iz zgodovine revolucije in ljudskega odpora

Od razpada Avstro-Ogrske do „zedinjenja“

Iz teksta Franceta Slokana „Srp in kladivo“

Tik pred razpadom Avstrije, 27. oktobra, je bila očitno največja skrb novih, sicer še ne uradno priznanih oblastnikov, da bi jih ne odpihnil revolucionarni val v dneh brezvladja. Tedaj je namreč narodno veče znova sklepalo, da je treba ustanoviti »narodne straže«. To so utemeljevali predvsem z nujno potrebo, »da se prepreči boljševizem«, ki so o njem bili nedvomno že kar dobro poučeni, kaj pomeni. Nadalje bi pa naj »narodne straže« olajšale prihod zavezniškimi vojaškimi oddelki... Seveda bi to vojaštvo, čeprav bi nastopalo kot zasedbena oblast, zavarovalo koristi »narodnega vodstva« in vladajočega razreda. Narodni svet pa je na Slovenskem poklical v »narodne straže« člane telovadnih društev Sokola in Orla...

Avstrijska Vojska na italijanskem bojišču je popustila, ker je bilo vojaštvo, zlasti iz vrst nenemških narodov že zdavnaj sito vojne. Zato je bil potreben le malo močnejši napadalni sunek italijanske armade (ki je bila dobro preskrbljena, saj jo je podpirala Amerika), da se je avstrijska armada razkrojila — »nenadno« tudi za naše nove oblastnike. Tako so lahko v Ljubljani že 29. oktobra, ko Avstro-Ogrska še ni bila uradno mrtva, slavili »narodno osvoboditev«, konec vojne in ustanovitev narodne države. Poglavitno so bile seveda govorance političnih veljakov. Priložnost je imel tudi zastopnik socialdemokratov (Josip Kopač), da je pokazal domoljubje socialne demokracije in pripravljenost na delitev oblasti z vladajočimi strankami. To je precej jasno povedal, češ da bo napočil čas, ko bo imel tudi delavski razred besedo poleg drugih razredov v državnem zboru in drugih zakonodajnih telesih. V narodnem svetu so si na tihem že delili stolčke v »narodni vladi«.

Tedaj pa je tudi že narodno veče razglasilo ustanovitev države Srbov, Hrvatov in Slovencev, ko so se šele začela pogajanja med Avstro-Ogrsko in antanto o tem, do kam se naj umaknejo avstrijske čete na meji z Italijo. Določili so razmejitveno črto v smeri Trbiž-Predil-Mangart-Triglav, Podbrdo-Idrija in dalje proti Snežniku na Kvarner. Države SHS ni tedaj priznala nobena zavezniška (antantna) država. Značilnost te države je bila zlasti, da pravzaprav ni imela nobenih pravih mej, saj jih ni še nihče določil, niti ne narodno veče, prav tako ne kakor ne narodni svet za slovensko ozemlje. Sicer pa, kot rečeno, je bila poglavitna skrb novih oblastnikov, da se zavarujejo pred boljševizmom. Pri tem so jim najučinkoviteje pomagali socialdemokrati. Zgodovinar M. Mikuš je o tem zapisal: »Buržoazija se je bala boljševizma, socialni demokrati pa so skrbeli za red in mir veliko bolj kot narodne straže.«

Ta zgodovinar si je tudi zastavil vprašanje, kaj je bil gmotni temelj vsega tega snovanja nove države. Odgovoril je:

»Slovenski buržoazni politiki so se dobro zavedali, da bo tudi v novi državi ostal denar še vedno v veljavi. Omenili smo že Korošev nasvet, naj ljudje vlagajo papirnati denar v slovenske denarne zavode. Liberalni Slovenski narod je že aprila 1918 pisal: če se je uredilo politično življenje, se je treba na to življenje pripravljati tudi gospodarsko. Dvojje je jasno: narodno gospodarstvo se mora osvoboditi strankarske politike, slovenska gospodarstva moč pa se mora zbrati in organizirati. Prvi korak naj bi bila združitev denarnega združništva (okrog 700 denarnih združenj na Slovenskem!) kar si je želel že dr. Krek. Nato naj bi se združile vse združne zveze, ki so bile ločene po političnih strankah, v eno samo zvezo; pri tem naj bi ostala delovno področje in organizacija posamezne zveze nedotaknjena, v odbor skupne zveze pa naj bi prišlo proporcionalno zastopstvo. Prav tako naj bi ustanovili posebno denarno centralo, v kateri bi se stekal ves razpoložljivi združni kapital. Po tem zgledu naj bi se tudi združilo vse jugoslovansko združništvo. Iste misli so poudarili na ustanovnem občem zboru JDS (jugoslovanske demokratske — liberalne — stranke) junija 1918 v Ljubljani.

Ekonomsko moč naj bi bila torej v združništvu, koncentracijo tega pa so najprej predlagali liberalci, ker so bili v manjšini (v združništvu, pa tudi politično). Vodstvo SLS (slovenske ljudske stranke — klerikalne) je bilo nekaj časa proti tej združitvi. Po ustanovitvi narodnega sveta se je načelstvo SLS 14. oktobra 1918 izreklo za koncentracijo. To bi pomenilo, naj združništvo vseh strank na Slovenskem trpi tudi stroške za priprave in osvoboditev slovenskega naroda. To se je zelo dobro pokazalo ob ustanovitvi narodne vlade za Slovenijo, saj so tej priskočile na pomoč vse slo-

venske združne organizacije. Samo klerikalna združna zveza je dala takoj milijon in pol kron. Z druge so nabavljale prehrano v Banatu, velik del teh nabav je financirala združna zveza, v hranilnicah pa se je nabiralo vedno več denarja, tako da je bilo treba znižati obrestno mero na 2 odst. ali še bolj.«

Ko smo Slovenci že imeli »narodno vlado«, so novembra 1918 v nji še razpravljali, ali smo — narod ali pleme... Tedaj je bilo sicer pereče marsikatero drugo vprašanje. Predvsem, ali naj se odločimo za republiko ali za monarhijo... Zmeda ni bila majhna, politične demagogije je bilo na pretek. Tako je n.p. klerikalni »Slovenec«, ki je bil med vojno tako zvest cesarju, tedaj pisal: »Živela republika! — Ali naj Jugoslavija kot monarhija tvori nekaj anahronistični otoček sredi samih republik, ki se bodo ustanovile okrog nas? Načelno moramo biti za republiko. Ljudstva so zrela.« Liberalni »Slovenski narod« pa je 14. novembra »modro« opozarjal, da ne kaže veliko pisati o republiki. »Najprej moramo dobiti enotno državo od beneškega gorovja do Egejskega morja, ki naj bo neločljiva enota. Če bi republika to enotno in mogočno državo le količkar v nevarnost postavljala, bomo vsekdar proti republiki, ker se pri tem zavedamo, da je strogo demokratska monarhija dostikrat bolj administrirana nego republika.«

Skoraj neverjetne »zanimivosti« vsebuje zapisnik prve seje kulturnega odseka slovenske narodne vlade. Predsednik odseka je bil pesnik Oton Župančič. Dr. Izidor Cankar (kulturno umetniški zgodovinar) je zastavil »načelno« vprašanje: Kakšno obliko naj ima v prihodnosti pleme, ki se imenuje slovensko? Menil je namreč, da se o tem pri nas ločijo mnenja. Tako nekateri mislijo da se bo »naše pleme stopilo z ostalimi v eno samo telo, ne samo državnopravno, temveč tudi kulturno«, medtem ko so drugi drugačnega mnenja. Oton Župančič je pojasnil Cankarjevo vprašanje, češ da bi bilo treba odgovoriti, ali se naj naša narodna samobitnost (individualnost) ohranja še nadalje ali pa se naj sprijaznimo z mislijo, da se bomo sčasoma zlili v jugoslovansko skupnost. Cankar je k temu pripomnil, da bi bile »praktične posledice tega sklepa te, naj bi se država uredila tako, da bi to sto-

pitev pospeševala, ali pa nasprotno, da bi nam dala najpopolnejšo poročstvo za varstvo naše narodne samobitnosti«. Dr. Pavel Grošelj (profesor naravoslovca) je odločno povedal, »da je naša slovnica, naše čustvovanje, naš način izražanja tako samobiten, da izključuje vsako stopitev, čeprav nekateri trdijo, da se bo slovenskemu pisatelju zdelo umestnejše pisati za 7 milijonov Jugoslovancev kot pa za 700.000 Slovencev«. Grošelj je poudaril, da je treba zastaviti vse sile, da se bo naša kultura ohranila, se razcvetela ter razvijala. Grošlju je ugovarjal Cankar, češ da za ohranitev kulture potrebujemo učne zavode, knjižnice, galerije itd., za kar pa smo prerevni. Anton Melik (profesor, geograf) je menil, da je asimilacija (stapljanje, odmiranje naroda ali jezika) stvar načela in ne procesa (razvoja), a sociologija (družboslovje) kaže, »da se bomo združevali«. Ivan Graffenauer (zgodovinar), je dejal, da je asimilacija med Slovenci in Hrvati neogibna, čeprav se še tako brani. »Ni pa treba siliti. Slovenci naj se razvijajo naprej, treba je varovati kontinuiteto, da ne bi postal slovenski narod (!) neplodovit«. Rihard Jakopič (slikar) je poudaril, da smo Slovenci narod in da je naša dolžnost to braniti. Država mora biti takšna, ki bo omogočala, da nas ne bodo umetno mogli asimilirati. Vladimir Levstik (pisatelj) je zavračal takšno ustavo, ki bi omogočala asimilacijo Slovencev. Ustava bo morala priznati Slovincem pravico do samostojnega razvoja slovenskega jezika in slovenske kulture...

K vsemu temu bi človek dandanes pripomnil le: Vendar... Vsaj nekaj zrelih (politično in tudi kulturno) mož je bilo med našimi kulturnimi veljaki, ki so se sramovali zatajiti lastni narod! Tedaj, ko smo bili »svobodni« in še ni bilo kraljevine SHS!

Ceprav bi se dandanes utegnili zdeti kar smešno takšno razpravljanje o Slovincih, o dvomu, ali smo narod, se je vendar tudi v tem tedaj odseval politični položaj ali vplivi tistega nesrečnega »jugoslovanstva«, ki je pozneje kot sredstvo posvečalo namen — nadvlado velesrbske buržoazije »pod Karadjordjevičevim žezlom« nad drugimi jugoslovanskimi narodi, »jugoslovanski« centralizem v imenu narodnostne neenakopravnosti in kraljevske militaristične diktature. Zakaj tedaj so pripravljali »jugoslovanske«, v resnici velesrbske kraljevine. Vladajoči razred je tudi na Slovenskem kaj kmalu spoznal, da nujno potrebuje zaslobo srbske vojske, ne le zaradi tega, ker so Italijani že prodirali do Vrhnike, marveč, ker je bil »boljševizem« že v zraku. Odločilo pa je bolj ali manj tudi to, da nova država SHS ni bila mednarodno priznana, tako da so »zvezniki« gledali na ozemlje, ki je bilo poprej avstroogrsko, zdaj pa v novi državi, kot na vojni plen. Pri tem plenu pa je imela Srbija kot zaveznička zmagovalnih držav in sama zmagovalka pač več besede kot pa »neka nova, še nepriznana« jugoslovanska država.

»Zedinjenje« Srbov, Hrvatov in Slovencev se je 1. decembra 1918 odigralo kar preprosto. Regent Aleksander je ob osmih zvečer sprejel 28-člansko odposlanstvo narodnega veča, ki mu je tako rekoč na krožniku predalo oblast ter mu priznalo, da je vladar na ozemlju »zdaj enotne države« v kraljevem imenu. Treba je bilo le pripomniti, da bodo »sporazumno« sestavili enotno parlamentarno vlado.

Slovenskemu narodu tega tisdnega dogodka seveda tedaj niso še mogli razglasiti po radiu, a pričakovali bi kljub vsemu kar najbolj hrupno razglasitev, pač po časopisu. Zgodovinar pa opozarja, da je to »objavil slovenskemu narodu Domoljub« (klerikalni tednik za podeželje!) »ko je potrdil, da je bila potrebna zaradi laškega nasilja. Vse je le začasno (!) in da bo trajalo samo do konstituantne (sprejema ustave, do ustavodajne

skupščine).

Nova država je dobila svojo prvo vlado (osrednjo) šele 20. decembra. Sestavljali so jo zastopniki vseh (!) pomembnejših strank. Korošec je takoj sedel na podpredsedniški stolček, saj je imel za seboj »pomembno« stranko. Že čez dva dni potem je prispeel v Ljubljano prvi oddelek redne srbske (tedaj že »jugoslovanske«) vojske. Nalogo, da organizira vojsko v Ljubljani, je imel polkovnik Milan Pribečević. Pred vlado je utemeljeval, da v novi državi ljudstvo ni zrelo za republiko in se zato Srbi zelo čudijo Slovincem, ki so se ograbili zanj. Med neukim ljudstvom bi se v republiki utegnil »razviti najneumnejši boljševizem«. Strah pred boljševizmom je vznemirjal vladajoče plasti še nekaj let ter se je celo stopnjeval, zlasti, ko je bilo delavsko gibanje čedalje bolj organizirano in so številne stavke bile ne le »mezdno gibanje«, marveč odločni politični nastopi delavstva.

Ljudstvo je bilo po končani vojni kmalu toliko bolj razočarano, ker je pričakovalo, da mu bo nova država prinesla ne le svobodo, marveč tudi splošno izboljšanje življenjskih razmer. Nasprotno pa so bile gospodarske razmere v prvem povojnem obdobju neurejene, ljudje so trpeli zaradi obubožanja med vojno, kupna moč se je zelo zmanjšala ne le zaradi inflacije med vojno, marveč tudi zaradi neugodnega razmerja denarne veljave med starim avstroogrskim denarjem (kronami) in srbskimi dinarji. Zemlja je bila med vojno marsikje zanemarjena, ob koncu vojne je primanjkovalo živine, orodja, semena... Agrarna reforma, ki je bila tako nujna, da se je novi oblastniki niso mogli ogniti (v Bosni in Hercegovini je bilo treba še odpravljati tlačanstvo), je marsikje prinesla ljudem celo več težav namesto izboljšanja, ker novi lastniki zemlje večkrat niso imeli orodja, ne živine in seveda ne nobene glavnice, da bi mogli začeti uspešnejše obdelovati zemljo. Sicer pa je bila agrarna reforma le bolj zasilni »ventil«, da bi od bil najostrejšo ost nezadovoljnosti vojaških povratnikov in zmanjšali nezaposlenost. Najbogatejši gozdovi, najlepší vinogradi in posestvi z najrodovitnejšo zemljo pa so ostali še cerkvena in druga veleposedniška posesti.

Izrazito levčarsko politično gibanje v Jugoslaviji je dobivalo posredne in neposredne spodbude, zlasti iz sovjetske madžarske republike. Toda na Slovenskem je »boljševizem« izgubljal ugled zaradi nacionalistične demagogije, češ da si Madžari prilastijo Slovensko kraljino, Prekmurje in ogrožajo našo domovino. Seveda pa so »sovjeti« v Prekmurju delali napake, kar je škodovalo revolucionarnemu razpoloženju na Slovenskem.

Vsaj nekateri delovni ljudje v Jugoslaviji pa so bili bolj »na tekočem«, ker so prejeli nekaj komunističnega (»boljševiškega«) tiska in propagandnega gradiva z Madžarskega. V Budimpešti (pravzaprav v Pešti) je namreč nekaj časa delovala jugoslovanska skupina, ki je pripravljala v srbohrvaščini komunistične letake ter pisala celo list »Crvena zastava«.

Med socialdemokratskimi strankami v novi državi je bila najbolj levo usmerjena srbska, čeprav ni bila več tako idejno močna kakor takrat, ko jo je še vodil Dimitrije Tucović s svojimi soborci. Ko je bila februarja 1919 v Bernu sklicana mednarodna socialdemokratska konferenca, da bi obnovili II., t. j. socialdemokratsko internacionalo, se vodstvo srbske stranke konference ni hotelo udeležiti, pač pa je pozdravilo ustanovni kongres III. internacionala, t. j. internacionala komunističnih, leninskih strank. Ta kongres je bil od 2. do 6. marca v Moskvi. V pozdravni brzojavki je bilo izraženo upanje, da bo na bližnjem jugoslovanskem kongresu zmagała komunistična smer v jugoslovanskem delavskem gibanju.

Fotografija z vprašajem

Po titovkah, ki jih nosijo telegrafisti, je moč sklepati, da je slika nastala po kapitulaciji Italije... Če ve kdo kaj več o nastanku fotografije in partizanih na njej, naj sporoči uredništvu »TV-15«, Ljubljana, Beethovnova 10.

Pisma uredništvu

Reševanje stanovanjskega vprašanja vojaških upokojencev

V TV — 15 je bil dne 4. junija objavljen članek tov. Romaniča pod naslovom »Nova kategorija brezdomcev«, v katerem so navedene raznovrstne težave, s katerimi se ukvarjajo organizacije ZB pri reševanju stanovanjskih problemov borcev. Pisec navaja, da se pri reševanju teh zadev pojavljajo nove kategorije »brezdomcev«, med katerimi omenja tudi upokojene oficirje, ki se žele vrniti v domače kraje. Tovariš Romanič apelira na organizacije JLA, ki jim ob njihovi upokojitvi — tako izhaja iz članka — ni rešila stanovanjskega vprašanja.

Vsekakor soglašam z omenjenim priporočilom tov. Romaniča, da organizacije ZB pomagajo upokojenim vojaškim starešinam pri dokončni rešitvi njihovega stanovanjskega vprašanja, saj so ti tovariši v pretežni meri stari borci ali za služni partizanski oficir. Vendar se moramo pri tem naslanjati na realne možnosti, predvsem pa upoštevati obveznosti, ki jih ima JLA do reševanja stanovanjskih problemov upokojenih oficirjev in podoficirjev.

Predvsem je treba takoj poudariti, da po posebnih smernicah DSNO, ki se izvajajo, dosledno in

brez izjeme, nihče izmed vojaških starešin ne more biti upokojen, če mu ni predhodno zagotovljena rešitev stanovanjskega vprašanja. Če taka oseba ne more dobiti stanovanja v mestu, kjer se želi nastaniti po upokojitvi, ga mora dobiti vsaj v mestu poslednjega službovanja ali v mestu, kjer sicer živi njena družina. Že leto dni pred upokojitvijo pa lahko vloži prošnjo za dodelitev stanovanja v mestu, v katerem bo živel po upokojitvi. S tem v zvezi določa pravilnik o dodeljevanju stanovanj iz vojaškega stanovanjskega sklada (Uradni vojaški list št. 8/68 in 2/69), da iz tega sklada pripada stanovanje vsem osebam, katerim je po letu 1959 prenehala služba v JLA zaradi starostne ali invalidske upokojitve, seveda, če v dotičnem mestu obstaja vojaški sklad. Prošnji interese se po pravilniku določa vrstni red v posebni skupini upravičencev.

Razumljivo je, da se v večjih mestih, kot so Ljubljana, Maribor, Zagreb, Beograd itd. mora čakati na stanovanje dalj časa kot v manjših, na kar morajo interese biti računati.

Druge možnosti je, da upokojeni starešina tisto stanovanje, ki ga zaseda v času upokojitve zamenja za stanovanje v mestu, kjer želi živeti, če najde za to primerne interese, ki želi obratno zamenjavo. Zamenjava je lahko neposredna ali posredna, oziroma med več interesi iz različnih krajev. V prvi vrsti se dovoli zamenjava med stanovanji, ki pripadajo vojaškemu stanovanjskemu skladu, če pa to ni možno, se dovoli tudi drugačna zamenjava.

Če v mestu, kjer želi živeti upokojeni oficir ali podoficir, ni voja-

škega stanovanjskega sklada, ali ni možnosti za skorajšnjo zamenjavo niti dodelitev stanovanja po določbah omenjenega DSNO posojila za izgradnjo lastne družinske hiše ali za nakup stanovanja. Pravilnik o dodeljevanju posojil za pridobitev stanovanj (Ur. voj. list 8/68) namreč določa, da imajo pravico do tovrstnega posojila tudi osebe, katere ob upokojitvi iz JLA po letu 1959 niso z zamenjavo ali na drug način mogle dobiti stanovanja v mestu, v katerem žele stalno živeti. Seveda mora kandidat za tako posojilo po vstopu v lastno hišo ali stanovanje prejšnje stanovanje vrniti v uporabo vojaškemu skladu.

Glede tistih vojaških upokojencev, ki zasedajo stanovanje iz vojaškega stanovanjskega sklada, pa imajo možnost, da dobijo posojilo za izgradnjo lastne družinske hiše iz sredstev, ki so namenjena za člane ZB, je s pravilnikom o dodeljevanju stanovanj iz vojaškega stanovanjskega sklada določeno, da se stanovanje, ki so ga do tedaj uporabljali, izjemoma lahko dodeli tudi (nevojaški) osebi, katero določi organizacija ZB. Vendar se to lahko stori le po odobritvi komandanta armade, ki ga je treba priskrbeti že pred najetjem posojila.

Po vsem tem je jasno, da je vojaškim upokojencem zagotovljena s strani JLA dokaj zadovoljiva rešitev stanovanjskega vprašanja. Nihče pa ne more stanovanje, ki ga je dobil od JLA prepustiti drugemu uporabniku, pa čeprav kakšnemu svojemu sorodniku, otrokom itd. Stanovanjsko vprašanje upravičence se namreč rešuje dokončno le enkratno. Spremembe, ki nastopijo v družini po upokojitvi in po dokončni rešitvi stanovanjskega vprašanja, ne morejo z leti privedi do ponovnega reševanja stanovanjskega vprašanja.

Stane Kotnik

Pripoveduje: O. Križanovski-Igor

Piše: Mile Pavlin

Pogovor s črnogledim humoristom

Hotel sem mu ugovarjati, pa me ni pustil. Dejal mi je, naj molčim, ker me je potem, ko sem začel govoriti, teže ustaviti kot italijansko »bredo«. Meni pa nikakor ni dišalo iti v ustanovo, kjer bi se otepal s kulturniki, kakršen sem bil sam in kakršnega me je z uporabo Stražarjevo mulo ovekovečil »stenčasa« Gubčeve brigade. Rajši bi prikorakal v rojstno mesto Ljubljano kot osvoboditelj. Vsak partizan je vsa štiri leta sanjal, kako se bo bojeval po ulicah domačega mesta in kako bo prikorakal, oborožen do zob z bombami, pištolami, puško ali brzostrelko, med domače zlasti pa med lepa dekleta, ki ga bodo veselo pozdravljala.

Razen tega pa sem nekje zvohal, da glavni štab že poziva vse Ljubljance, naj se priglasijo v operativne enote, da bodo iz njih sestavili posebno enoto. Iz tega — ne vem, zakaj — ni bilo nič, najbrž pa je bil poglaviti razlog filmski razvoj dogodkov.

Zato sem tovariša Kidriča prosil, naj me pošlje v kako operativno enoto. Takoj mi je ustregel, mi ukazal napisati spremno pismo in mi prisrčno stisnil roko.

Prijavil naj bi se štabu 7. korpusa, ki je bil takrat v Poljanah. Vrnil sem se v bataljonski štab, kjer so mi priredili slovo. Zbrali so se vsi borci, govoril sem jim in jih bodril. Mnogi so povezali mojo premestitev z včerajšnjim mitingom.

Zvečer sem bil že pri Tajčbirtu, kjer sem prespal pri kurirjih. Naslednje jutro sem se s kmečkim vozom pripeljal v Poljane ter se prijavil v štabu. Brez besed so me sprejeli, člani štaba so bili na položajih. Zato sem se oglašil na personalnem odseku. Personalni je odprl kuverti, prebral vsebino in se začel smejati. Rekel mi je: »Spet eden!«

Kako si se počutil v jurišnem bataljonu, med to najboljšo našo vojsko, med drznimi in velikokrat precej svojeglavimi in vročevrtnimi fanti? Kako ti je bilo pri srcu, ko ti je grozilo, da boš spet slišal piskati krogle? Kakšne ljudi si srečal v tem bataljonu?

Kaj kmalu sem ugotovil, da nas je pri štabu korpusa »na razpoloženju« vsaj za bataljon. Zdi se mi, da bi bili nekateri še zdaj, če se ne bi končala vojna in če se korpus ne bi razformiral.

Tudi jaz sem čakal več kot teden dni, dokler se ni pojavil komandant 18. divizije Janez Hribar. Prišli so tudi člani štaba, in nenadoma me je zagledal komisar korpusa Janez Vipotnik. Začel se je smejati in nikakor ni verjel mojim zatrjevanjem, da bi šel rad v boj. Spraševal me je, kako to, da sem ob koncu vojne nenadoma postal tako borben, in spet mi je začela groziti nevarnost, da končam vojno pri frontnem gledališču. Potem pa sta se Hribar in Vipotnik, oba Janeza, zmenila, da bi šel za pomočnika komisarja jurišnega bataljona, ker bi moral komisar Andrej Šturm v šolo, pomočnika pa ni imel.

Črnogledi humorist v podobni akadi. slikarja Lojzeta Perka

Tako sem sredi marca 1945 spet korakal po dolgi in prašni cesti iz Poljan proti štabu 18. divizije, ki je bil takrat na Uršnih selih, pri štabu pa je bil jurišni bataljon. Spotoma sem seveda obiskal znance. Ko sem se javil divizijskemu štabu, so me poslali dalje v bataljon. Toda jurišni bataljon je bil nekje v akciji in seznanil sem se samo s kuharjem.

Zjutraj se je vrnil jurišni bataljon, zbit in zaspan. Fantje so me začudeno gledali, toda brž smo se spoznali.

Dolgotrajno bivanje v zaledju je tudi mene pomehkužilo in razvadilo. Predvsem sem bil navajen hoditi okoli brez orožja in se ponoči med spanjem popolnoma »razkomatati«. Tako sem hodil okoli Uršnih sel kot kak kmet, ki ogleduje vinograde. Tovariši so me gledali precej pisano, ker so sprva pomislili, da so jim iz glavnega štaba poslali za vrat nekakšnega prevzetneža. Počasi so v štabu izlekli iz mene, da sem star partizan, nakar je bilo že malo bolje. Potem sem začel uganjati svoje burke. Komisar Andrej, prej sila resen, se je začel smehljati in led je bil prebit.

Med prvimi nalogami, ki sem jih dobil, je bil popis borcev. Najmlajši je bil star 12, najstarejši pa 19 let, povprečna starost 17 let. Imeli smo samo ruske brzostrelke, mitraljeze »brenek« in »zbrojevke« ter en »piata«.

Da bi bil drugim borcem enak, so me začeli oboroževati. Dobival sem vsakdanje obroke streliva in bomb. Kaj kmalu sem imel 15 bomb, 6 okvirov za brzostrelko ter dva bobna, razen tega pa še kakih 500 nabojev v škatalah. Tako sem ugotovil, kaj teži borci: da nismo jurišci, ampak nosači.

Disciplina med borci je bila dobra. Imeli smo eno kuhinjo za vse. Najmanj trideset borcev je bilo partizanov od druge polovice 144. leta. Članov partije je bilo zelo malo, v glavnem samo v štabu. Ko sem popisoval borce, sem jih pri priči spreminjal v skojevce. Nazadnje ni bilo niti enega, ki ne bi bil organiziran. Vsi borci so imeli tudi odlikovanja. Kot sem ugotovil, ni imel nihče potrdila in ga tudi do danes ni dobil. Čeprav jurišni bataljon ni bil od muh, je večina borcev tudi ostala z enim odlikovanjem (brez potrdila) do današnjih dni. Naj omenim samo to, da je od 120 padlo do konca vojne kar 80 borcev.

Med orožjem sem opazil »zbrojevko«, ki je imela na kopitu žig »4. bataljon Cankarjeve brigade«. Zraven je bil žig »2. domobranski udarni bataljon«. Naši so jo zaplenili pri Zdenski vasi, ko so se pritožili k domobranski zasedi. Ta je spala ob ognju, ki so ga zakurili v snegu. Nekdo jih je vprašal:

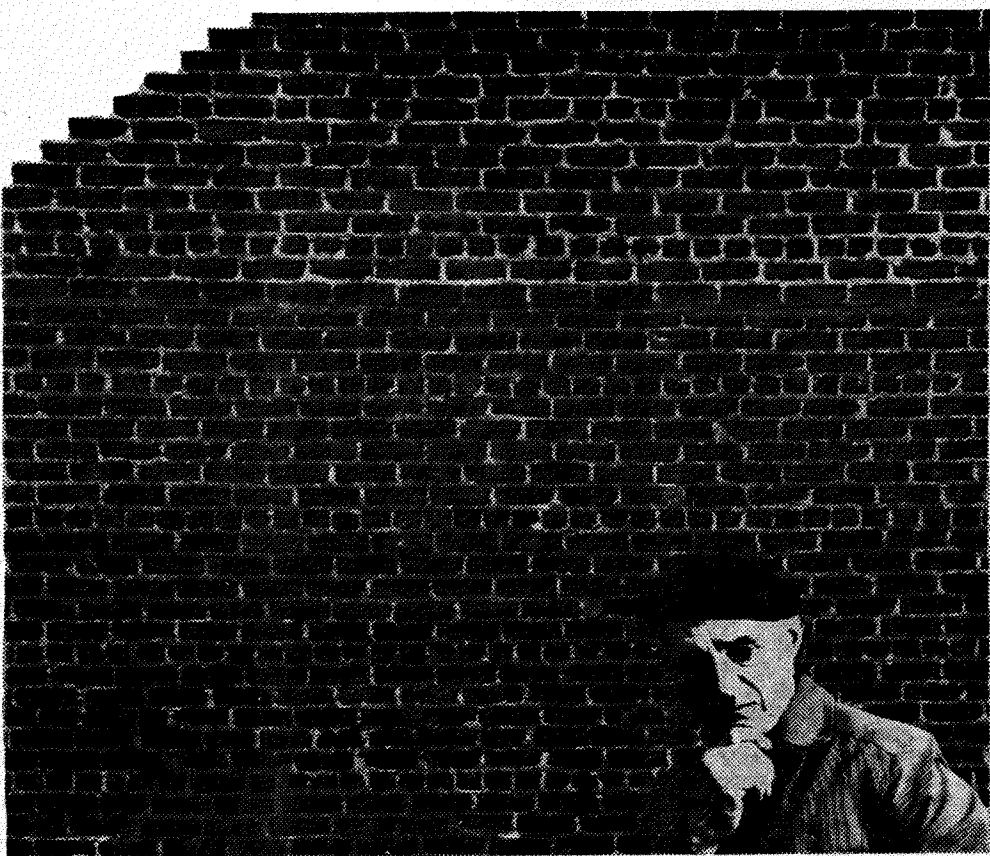
»Fantje, ali spite?«

»Spimo, spimo...« mu je odgovoril domobranec.

»No, potem pa kar naprej spite,« je odgovoril naš tovariš in pokosil vso zasedo.

(Se nadaljuje)

NE ZGRADITE SVOJE HIŠE BREZ VRAT IN OKEN

SLOVENIJALES

LJUBLJANA, Vižmarje 168
LJUBLJANA, GR. hala "D"
CELJE, Tkalska 13
MARIBOR, Cankarjeva 4

Vojaška veda in tehnika

Nov sistem za prenašanje zračnih posnetkov

Ameriška taktična bojna letala nameravajo opremiti z novim sistemom »Tapit« (Tactical Photographic Image Transmission) in jih tako spremeniti tudi v izvidniška letala.

Sistem »Tapit« je v posebnem cilindričnem ohišju, ki ga pritrjuje pod trup letala. Ko letalo leti nizko pri tleh, panoramsko snema teren, film razvije v sedmih sekundah, sliko spreminja v signale in jih z večje višine dostavlja do 160 kilometrov oddaljeni kopenski postaji. Ta je vgrajena na 3/4 tonskem vozilu in lovi signale, film pa obdela že v sedmih sekundah. Uporabnik bo dobil sliko v štirikratni povečavi. Slika pa bo tako zelo natančna, da bo na njej lahko razločil enote in njihovo opremo, razen manjše osebne oborožitve.

Sistem »Tapit« je tako preprost, da ga je mogoče pritrčiti na vse vrste lovskih letal.

Naprava za hitro odkrivanje napada s kemičnimi in biološkimi sredstvi

V britanskem vojaškem inštitutu za mikrobiologijo in vojna kemijska sredstva v Portonu so na neki razstavi pokazali tudi napravo za hitro odkrivanje napadov s kemijskimi in biološkimi vojnimi sredstvi iz zraka.

Na navaden opazovalni radar priključijo posebno napravo — LIDAR. Opazovalni radar bo odkril letalo, LIDAR — rubinski laser — pa oblak s kemijskimi in biološkimi agensi. Napravo preskušajo in je zato pričakovati, da jo bodo še izpopolnili. Naprava takšna, kot je sedaj, ne more razlikovati oblak s biološkimi od oblaka s kemijskimi agensi. To pa niti ni preveč pomembno, zakaj obstoječa osebna zaščitna sredstva vsebujejo tako zaščitno masko za dihanje kakor tudi zaščitno obleko.

Brepilotni helikopterji se niso obnesli

Ameriška vojna mornarica je vse doslej imela večje število helikopterjev, ki so bili brez človeških posadk in so jih usmerjali po radiu. S helikopterji DASH so opremlili 233 vojnih ladij, predvsem rušilce. Namenjeni so bili predvsem za iskanje in uničevanje nasprotnikovih podmornic in so bili zato oboroženi vsak z dvema protipodmorniškim torpedoma. Rušilci so imeli zvečine po tri takšne helikopterje.

Ze spočetka so pri elektronskih napravah za krmarjenje teh helikopterjev opazili resne motnje, ki jih tudi kasneje ni bilo mogoče več odstraniti. Zato so pred kratkim sklenili, da bodo te helikopterje nadomestili s takšnimi, ki imajo človeško posadko.

Pristajanje nadzvočnih letal na cestah

Znano je, da švedsko vojno letalstvo pogosto uporablja ceste namesto pist. Takšen primer je bil tudi na zadnjih manevrih konec leta 1968, ki se jih je udeležilo 350 bojnih letal in približno 12.000 letalskega osebja. K manevrom so pritegnili lovski letala SAAB-35, razen tega pa še letala SAAB-32 in SK. 60. Posebno pozornost so posvečali boju z letali v nizkem poletu ob močnih elektronskih motnjah.

Na manevrih je ponovno prišla do izraza izredna kakovost švedskih vojnih letal, zlasti kar zadeva pristajanje in vzletanje. V te namene so letala uporabljala kar ceste. Čeprav so bile sorazmerno ozke (13 metrov), so uspešno nadomestile prave betonske piste.

Radar za odkrivanje raket

Američani so na enem izmed otokov Maršalskega otočja postavili nov radar za odkrivanje medcelinskih raket. S tem radarjem, ki ga še preskušajo, je mogoče natančno razpoznati cilje, ki prihajajo iz vesolja. Radar ima 12,5-metrsko parabolično anteno.

Obrambna vzgoja in ljudska zaščita

Boj z radijskimi valovi

V MNOGIH ARMADAH IMAJO ENOTE ZA POVZROČANJE RADIJSKIH MOTENJ — KAKO JE MOGOČE RADIJSKA IN RADARSKA SREDSTVA OBVAROVATI PRED MOTNJAMI? — KAJ NAM O TEM GOVORE IZKUŠNJE IZ JUŽNEGA VIETNAMEA?

Za motenje radijskih zvez uporabljajo posebne naprave. Njihova moč mora biti vsaj štirikrat večja od moči naprave, ki naj jo motijo. Naprave za motenje lahko vgradijo v letala in na ladje, lahko pa delujejo tudi s kopnega. Po tem, da imajo v mnogih armadah posebne enote za povzročanje motenj, je videti, kolikšen pomen prisojajo radijskim motnjam. Tako na primer je radioizvidniški bataljon ameriške vojske opremljen s takšnimi napravami, s katerimi je mogoče motiti nasprotnikove radijske zveze na prostoru 40 x 40 km. Motnje povzročajo tudi iz zraka. Znan je ameriški zračnotransportni motilec tipa »carpet«, ki deluje na območju od 2,5 do 7 megahercov in ki lahko hkrati moti po več postaj (navadno tiste v bataljonskih in polkovnih radijskih omrežjih).

Motnjam so podvrženi tudi radarji. Naprave za motenje delujejo tako, da na frekvencah, ki jih uporablja radar, oddajajo močne elektromagnetske valove. Običajno motijo iz zraka. Nekateri sodijo, da bi kazalo včasih takšne naprave na padalih spustiti na območje, kjer deluje nasprotnikova radarska postaja. Pasivne motnje povzročajo z lažnimi odrazi na radarskih zaslonih ali z imitacijami ciljev. Na sektorju, ki ga opazuje radar, spuste kovinske trakove, od katerih se elektromagnetski valovi odbijajo in odražajo napačne predstave o cilju. Oddajnike za imitiranje ciljev lahko vgradijo v letala ali rakete, ki lete pred svojo formacijo. Ker oddajajo lažne odraze, »pozornost« na sprotnikovih radarjih odvrtačo z glavnih ciljev kam drugam.

Motenje bojnih sredstev je mogoče izvajati na dva načina: z motenjem njihovih radijskih zvez ali z motenjem radarskih sistemov za vođenje (samovođenje).

Po nekaterih podatkih sklepamo, da je mogoče radijske zveze motiti tudi z zračnimi jedrskimi eksplozijami (na višinah nad 15 km), s čemer nastanejo v jonsferi takšne ovire, ki pripeljejo do prekinitve radijskih zvez celo do 24 ur.

SREDSTVA ZA ZAŠČITO PRED MOTNJAMI

Zaščito pred ugotavljanjem in motenjem radijskih in radarskih sredstev je mogoče doseči z ustreznim prilagajanjem teh sredstev takšnim razmeram. Zato radijske naprave delujejo na večjem frekvenčnem območju. Razen tega uporabljajo še posebne antene, radarji pa so opremljeni s posebnimi napravami, s katerimi je mogoče hitro spreminjati frekvence.

Radijske zveze ščitijo pred prisluškovanjem s šifrirnimi napravami. Te elektronske naprave spreminjajo signal (radijsko sporočilo) v vrsto nerazumljivih signalov in jih prek radijskih relejev prenašajo korespondentu. Naprava, ki jo ima korespondent, sprejema te signale, elektronski stroj pa jih ponovno pretvarja v pravo in razumljivo sporočilo.

Najpogostnejša zaščita pred radarskim izvidništvom je radarsko

maskiranje. V te namene uporabljajo razna sredstva in naprave, kot so kotni žarometi, žarometi-zaslони in radarska pregrinjala. Kotni žaromet je sestavljen iz treh kovinskih površin, ki so druga na drugo pritrjene pravokotno. Postavljajo jih pred objekt, ki ga žele zaščititi — maskirati. To pa tako, da kotni žaromet odbija žarke nasprotnikovega radarja v drugo smer in s tem prikriva objekt. Žarometi-zaslони so predmeti iz materiala, skozi katerega teče električni tok, postavljajo pa jih pred objekte, ki jih žele zaščititi. Protiradarska pregrinjala pa izdelujejo iz posebnega materi-

ala, ki ima to lastnost, da elektromagnetske valove »vsrkava«. Vsrka pa jih od 70 do 90 odstotkov. S takšnimi pregrinjali pokrivajo objekte, ki jih žele skriti pred radarskim opazovanjem. Z njimi so skušali zavarovati tudi letala, vendar so odnehali, ker so ugotovili, da so ta potem pretežka in okorna.

ČLOVEKA NI MOGOČE NADOMESTITI

Navedli smo nekaj detektorskih sredstev, ki bi jih utegnili uporabljati v morebitni elektronski vojni. To pa seveda niso edina sredstva in je pričakovati, da jih bodo nenehno izpopolnjevali in in uvajali še nova.

Ko govorimo o sredstvih za elektronsko vojskovanje, ne smemo pozabiti — na človeka. Člo-

vek je stvarnik elektrone in zato se ji lahko tudi upira. Ni stvari, ki bi človeka lahko povsem nadomestila. Če bi poskušali vsaj deloma nadomestiti človeške mozgane, bi morali napraviti takšen elektronski stroj, v katerem bi šlo v vsak kubični centimeter po štiri milijone elektronskih delov. Pa še v tem primeru bi stroj močno zaostajal za človekom. Zavest in prepričanje v pravičnost tega, za kar se bori, delata človeka močnejšega in sposobnejšega od katerega koli elektronskega stroja. To nam prepričljivo dokazujejo tudi primeri iz vojne v Južnem Vietnamu. Čeprav Američani uporabljajo najodobnejše prisluškovalne naprave, se jim niti v enem izmed tridesetih velikih napadov sil FNO na njihova oporišča ni posrečilo pravočasno odkriti prisotnosti partizanskih enot in so bili vselej prese-

MILJENKO SRSEN

Vohunstvo v frizerskih salonih

Začetki japonske vohunske službe v ZDA segajo že v leto 1920. Vodje vohunskih organizacij so navadno bili vojaški poslaniiki ali obveščevalni oficirji, ki so jih imeli po ambasadah in konzulatih običajno prikriti na manj pomembnih položajih.

ZAKAJ JE MORAL JAMAGUŠI TAKO NAGLO ZAPUSTITI ZDA

Največje uspehe je japonska obveščevalna služba v Ameriki dosegla, ko jo je vodil kapetan bojne ladje Jamaguši, japonski pomorski ataše v Washingtonu. Takrat je Japoncem uspelo v svojo vohunsko mrežo vključiti celo precej Američanov, med njimi tudi nekaj oficirjev.

Jamagušijev pomočnik kapetan fregate Nijazaki je pridobil Williama Romsona, ki je za Japonce ukradel nekaj strogo zaupnih vojaških priročnikov, in še nekega upokojenega kapetana fregate. Oba vohuna so Američani odkrili, zaprli in obsodili.

Pri tretjem poskusu se je Jamaguši onemogočil in se je moral takoj vrniti na Japonsko. Nekega tehnika artilerijske službe je nagovarjal, naj ukrade načrte nove granate 203 mm. Tehnik je o tem obvestil ameriško protioveščevalno službo, ta pa je pripravila za Japonce lažne načrte. Za to »uslugo« je Jamaguši izplačal tehniku 500 dolarjev, toda takoj zatem se je moral posloviti in vrniti domov.

VOHUNI MED EMIGRANTI

Mnogo več podatkov o ZDA pa so Japonci prejeli od svojih emigrantov, ki jih je v ZDA in drugih ameriških deželah res mnogo.

Osebe petinpetdesetih frizerskih salonov, katerih lastniki so bili Japonci, je v Panami skrbno nadziralo ameriške ladje, ki so plule po prekopu. Središče tega omrežja je bilo v znanem modnem salonu, ki ga je vodila elegantna gospa Lola Osawa. Dejansko je to bila Čio Morosawa, njen mož, ki je bil oficir japonske vojne mornarice, pa se je prišteval med vodje japonskega vohunskega omrežja v Panami.

Okrog Antlov je bilo vedno precej japonskih ribiških ladij. Razen z ribolovom so se japonski ribiči ukvarjali tudi z zbiranjem podatkov o ameriški vojni mornarici. Na vsaki takšni ladiji je bil tudi kak predstavnik japonske tajne policije. Podobno je bilo na tihomorski strani, kjer so z ribiškimi ladjami nadzirali vso ameriško obalo od Mehike do Aljaske. Za zbiranje in obdelavo podatkov, ki so jih bile zbrale posadke ribiških ladij, je bil odgovoren kapetan bojne ladje Ketarina Kabajama.

Kako uspešno so Japonci uporabljali svojo emigracijo v Ameriki, dokazuje tudi primer z bencinskimi skladiščem v Vancouveru v Kanadi. Japonski delavci v rafinerijah in skladiščih so po navodilih japonske obveščevalne službe dolga leta kradli bencin in ga skrivali vzdolž obale. Te

zaloge so bile namenjene japonskim podmornicam, brž ko bi se začela vojna.

RAZGLEDNICE KOT PRIPOMOČEK ZA BOMBARDIRANJE

Največje japonsko vohunsko središče zunaj ZDA je bilo na Havajih, kjer je pod vodstvom japonskega generalnega konzula Nagao Kita delovalo približno 400 japonskih vohunov.

Vrhovni vodja celotnega vohunskega omrežja v ZDA in na Havajih pa je bil Nogutake Terasaki. Bil je le drugi sekretar japonske ambasade v Washingtonu, kar pa je bila le krinka.

Vse obveščevalne podatke so leto za letom pošiljali v štab admirala Jamamota, poveljnika kombiniranega imperialnega japonskega ladjevja, človeka, ki je načrtoval in izvedel napad na Pearl Harbour.

Še leta 1926 je bil Jamamoto japonski pomorski ataše v ZDA. Ko je obdelal številne podatke o razporeditvi, oborožitvi in številnem stanju ameriškega vojnega ladjevja, je Jamamoto pravzaprav vedel že vse. Poznal je celo razporeditev vsake obalne baterije.

Konec leta 1941 mu je bilo treba ugotoviti le še sidrišče vsake ameriške ladje posebej. Omrežje v Honoluluju je dobilo 24. septembra nalogo, naj na območju Pearl Harboura in v njegovih petih pomorskih conah registrira vsako, tudi najmanjšo spremembo in dostavi skice sidrišča za vsako ameriško ladijo.

Na podlagi teh podatkov so obdelali načrt delovanja japonskih letalskih sil. Jamamoto je izračunal, da bo že s 199 letali lahko onemogočil ameriška letališča in 154 enot ameriškega ladjevja.

Japonski vojni kabinet se je sestel 1. decembra 1941 in za dan napada na Pearl Harbour določil 7. december.

Dotlej pa je bilo treba skrbno spremljati premike vsake ameriške ladje. Japonski piloti so že prejeli ustrezne ukaze in so se urili skupno v vojnih ladjevjem. Vsak navigator v letalih je dobil fotografijo pristanišča Pearl Harboura, na njej pa so bili označeni tudi cilji. Te fotografije, ki so bile posnete iz zraka, je bilo mogoče v Honoluluju kupiti v vsakem kiosku. Japonski agenti so jih bili pokupili že davno prej, za vsak zavitek fotografij pa so plačali po dolar. Na razglednice so naknadno narisali še ladje, ki jih je bilo treba bombardirati.

Japonsko ladjevje je bilo 4. decembra že na poti proti Havajem. Medtem so nenehno prihajali

jala nova poročila o stanju na Havajih. Zadnja vest je prispela 6. decembra, govorila pa je o osmih križarkah, dveh težkih rušilcih, šestih lahkih rušilcih, šestindvajsetih torpedovkah in šestih podmornicah, ki so takrat bile v pristanišču Pearl Harbour.

Sedmega decembra ponoči so prekinili vsak radijski promet. Zadnja vest se je glasila: »Vzpon na planino Mitako.« To je bil dogovorjeni znak za začetek napada.

KAJ STA POMENILI ČRKI AF?

Američani so se nekaj mesecev kasneje vsaj malo maščevali za poraz v Pearl Harbouru. Takrat so pri Midwayskem otočju hudo porazili japonsko vojno ladjevje.

Za ta uspeh se Američani lahko zahvalijo kriptografski službi ali »črni sobi«, kot so to službo radi imenovali. Nasploh so Američani pri dešifriranju sovražnikovih poročil dosegali velike uspehe.

Jamamoto se je začel takoj po Pearl Harbouru pripravljati na novo operacijo proti Američanom. V čedalje pogostnejšem radijskem prometu so ameriški kriptografi opazili dve črki, ki ju nikakor niso mogli razvozlati. Bilo pa je očitno, da črki pomenita kraj nove japonske koncentracije na Tihem oceanu. Sumili so, da pomenita Midwaysko otočje, toda prav tako bi se lahko nanašali tudi na Aleutsko otočje, Novo Kaledonijo ali celo Sidney v Avstraliji.

Zamisel o vojni zvijači je potekla od poveljnika ameriškega vojnega ladjevja admirala Nimitza. Komandantu posadke na Midwayskem otočju je ukazal, naj z odprtim besediščem obvesti poveljstvo na Havajih o okvari vodovodnih naprav na otočju in zahteva strokovnjake, ki bodo okvaro lahko popravili.

Japonci, ki so tudi prisluškovali ameriškim radijskim oddajam, so to sporočilo prestregli. Američani so dva dni čakali zaman, tretjega dne pa se je vse razkrilo. V brzobjavki, ki so jo Američani ujeli in dešifrirali, so Japonci sporočali, da ima AF težave z vodo. To je pomenilo, da AF pomeni Midwaysko otočje in da se Japonci pripravljajo za napad na to otočje.

Ko je admiral Nimitz to zvedel, je osredotočil svoje ladjevje in z nenadnim udarom prizadejal Japoncem hud poraz ter se tako vsaj delno maščeval za Pearl Harbour.

Smrt admirala Jamamota je tudi velik uspeh ameriških kriptografov. Ti so dešifrirali neko japonsko brzobjavko in tako so Američani zvedeli, kdaj bo admiral Jamamoto priletel na Salomonsko otočje. Ameriška letala so ga pričakala v zasedi in njegovo letalo sestrelila. V ruševinah letala je našel smrt tudi admiral Jamamoto.

»MIZAR«

Volčja Draga

izdeluje stavbeno pohištvo — essinger rolete in platinene zavese

Oglasil se je tovariš Gvozdk

V eni izmed lanskih številčk našega lista je izšla tudi drobna vest o petih sovjetskih oficirjih, ki so kot vojni ujetniki delali na posestvu nemškega priseljence v okolici Bizelskega in od tam v spoznanju s hrvaškimi partizani pobegnili prek Sotle, nato pa kot partizani nadaljevali pot proti Bosni. Članek je bil napisan na podlagi ohranjenega nemškega arhivskega gradiva v Institutu za zgodovino delavskega gibanja.

Bralcem našega lista že znani zgodovinar — amater Lev Kaplin iz mesta Soča je začel poizvedovati, če je kdo izmed petih omenjenih še živ. Med drugim se je obrnil tudi na centralno kadrovske uprave sovjetske armade v Moskvi. Od tam so mu sporočili naslov rezervnega oficirja Danila Pavloviča Gvozdk, enega izmed petorice pobeglih, pa tudi naslove žene Ivana Bandure ter matere Vladimirja Lepeskin. Bandura je padel 1944 v NOV, Lepeskin pa je istega leta izginil brez sledu v bojih. Za preostala dva begunce, Fostika in Kuharenko, tudi v kadrovske uprave niso imele nobenih podatkov.

Kaplin je Gvozdku pisal, in nekega dne ga je ta prišel obiskat, več sto kilometrov daleč. Nato je začel pripovedovati o svojem življenju.

Gvozdk je bil kmečki sin, leta 1937 je končal učiteljsko v šoli, nato v postal učitelj. Leta 1939 so ga poklicali v vojsko, nakar je končal skrajšano pehotno oficirsko šolo. Dne 20. junija 1941 se je novopečeni podporočnik javil v službo v 268. polku 48. divizije, ki je bil v Rigi. Načelnik polkovnega štaba mu je dovolil, naj čez nedeljo počiva (20. junija je bila sobota) in naj se oglasi v ponedeljek. Toda kot bi slutil, kaj se bo zgodilo je Gvozdk raje takoj odšel v polk, ki je bil v polnem taboru v gozdovih ob stari rusko-litvanski meji. Ob zori se je že prijavil komandantu polka, prav takrat pa je priletel naaden prvo nemško letalo. Vprašal je, kaj naj bi to pomenilo. Komandant je odgovoril, da se je najbrž letalo izgubilo in ga zato ne smejo zbiti. Tedaj pa je že začelo grmeti. Komandant je Gvozdku poslal v 1. bataljon polka, da bi sprejel mitralješko četo. Ko sta Gvozdk in kurir pritekla do bataljonskega štaba, je tam že divjal boj z nemškim desantom. Drugi oficirji razen komandanta so bili še vsi v mestu. Kmalu so vojaki, ki jim je poveljeval Gvozdk, sovražnikov desant uničili in čez nekaj dni se je Gvozdkovo ime pojavilo v dnevnem vojnem poročilu.

Toda že prvi dan vojne zvečer se je Gvozdk s svojo enoto znašel v nemškem obroču. Čez noč jo je pripeljal skozi gozdove po karti in kompasu do sovjetskih čet, toda medtem so tudi Nemci napredovali. Tako se je moral prebijati iz obroča v obroč, dokler nekega dne ni prišel v večjo vas, kjer so tičali skriti nemški tanki. V boju je bil ranjen, dobil je tudi pretres možganov, zato je obležal na bojišču. Domačini so ga skrili in preoblekli ter s tujimi

dokumenti spravili v bolnišnico v bližnjem mestu.

Potem ko je za silo ozdravel, je začel iskati zveze, da bi pobegnil iz mesta in se priključil partizanom. Vse je že bilo nared in zvečer bi morali priti ponj, tedaj pa se je pojavil v bolnišnici bivši belogardist in začel med bolniki in ranjenci napadati Sovjetsko zvezo. Gvozdk se je z njim sprl, ni več mogel prenašati takega govorjenja in nazadnje je vanj celo vrzel bolniško nočno posodo. Belogardist je odšel, čez kako uro pa so v bolnišnico prihrumeli Nemci in Gvozdk odgnali v mesto Šaulaj, kjer so ga zaprli v cerkev. Tam so zbirali vojne ujetnike. Čez nekaj časa so ga premestili v taborišče za vojne ujetnike, poljano, obkroženo z bodečo žico in stražnimi stolpi. Malo je manjkalo, pa bi bil od vsega hudega umrl...

Čez nekaj časa so Nemci med ujetniki začeli zbirati izobražence, da bi jih izsolali in uporabili kot protisovjetske propagandiste. Tudi Gvozdk so našli in ga februarja 1942 premestili v taborišče Luckenwald v Nemčiji, od tam pa v Ostrau. Tam se je seznanil s Fostikom, Kuharenkom in Banduro, kmalu zatem pa tudi z Lepeskinom, ki je bil od Nemcev postavljen za nekakšnega vodjo. Zato mu ujetniki v začetku niso povsem zaupali. Kasneje so ugotovili, da je Lepeskin prav tak kot oni, ki so kovali načrte za beg.

Toda naenkrat so se vsi skupaj nacistom zazdeli premalo zanesljivi ali pa jih je kdo izdal. Premestili so jih v neko močno zastraženo taborišče neke na hrvaški meji. Tam so znova delali načrte za pobeg. Prek Jugoslavije in Rumunije naj bi se prebili v domovino.

Začela se je zetek, delavcev je zaradi vojne primanjkovalo. Zato so prihajali kmetje v taborišče ter tam kupovali delavce. Tudi petorica Lepeskin, Kuharenko, Bandura, Gvozdk, Fostik se je znašla pri bogatem veleposesniku, ki je imel vinograd tik ob meji. V njem so delali ujetniki.

Nekega dne v juniju 1942 sta se na hrvaški strani Sotle pojavili dve dekleti. Ko je stražar za hip odšel, se je začel med ujetniki in dekleti prek reke pogovor. Dekleti sta ujetnikom dali vedeti, da sta za partizane, in tako so ti navezali stike s partizani. Čez nekaj dni je z dekletoma prišel še fant, ki mu je bilo ime Milan, bil je brat obeh deklet in partizan-ski sodelavec. Med drugim je še dokaj dobro govoril rusko. Spet so se pogovarjali čez reko, kadar je nemški stražar odšel drugam. Milan je povedal, da pride k ujetnikom čez nekaj dni veterinar, ki naj mu povedo svoje podatke in želje.

Veterinar je res prišel in Gvozdk mu je dal podatke o ujetnikih. Prosil je tudi, naj bi jim partizani dali orožje, da bi pobili stražo in nato ušli čez mejo k partizanom. Čez nekaj dni so dobili pismo partijskega komiteja. V njem so jim povedali, da bi bilo zelo nevarno, če bi se sa-

mi skušali rešiti, ker jim ne morejo poslati orožja, ker je straža za zelo močna. Razen tega ne poznajo ne jezika ne krajev. Zato naj ujetniki pripravljeno čakajo priložnosti, medtem pa naj zbirajo podatke o sovražniku, ob priložnosti jih bodo osvobodili partizani.

Dne 1. ali 2. novembra jim je veterinar sporočil, da so partizani blizu in da bodo zvečer napadli posestvo, kjer so ujetniki. Gvozdk pa mu je povedal, tje so straže in koliko jih je ter kako so oborožene. Nato so nestrpnost čakali teme. Noč je bila temna, deževna in vetrovna.

Partizani so prišli čez Sotlo in so najprej tiho odstranili stražarja, nato pa začeli metati v stražarsko sobo bombe. Ujetnike, so čez noč zapirali v hlev, zato so partizani razbili vrata. Prvi je prišel k njim komisar Mate. Začelo se je objemanje in poljubovanje med rešitelji in rešeni. Sotlo so potem prekoricali po zasilnem mostu iz lestev. Komaj so bili čez, že so začele na slovenskem bregu sikati kvišku rakete, drdrati mitraljezi, slišalo se je brnenje motorjev.

Partizanov je bilo kakih 75, vseh narodnosti. Bili so mladi in veseli fantje. Rusi so pometali proč svoje čepice in si nadeli na glave triglavke. Četa je imela nalogo osvoboditi ujetnike in se ne spuščati v spopade razen v obrambi.

Ujetnike so nato skoraj dva tedna vozili skozi vasi in hote, da bi jih pripeljali v glavni štab. Na osvobojenem ozemlju so jih slovesno sprejemali in jih gostili. Nekje so doživeli tudi napad, ko so morali bežati iz obkoljene hiše. Nato so prispeli v štab II. operativne zone Hrvatske, kjer sta jih sprejela Vlado Popović in Peter Drapšin. Tam so zvedeli za nemška poraza pri Moskvi in Stalingradu. Pošteno so jih nahranili, toda počasi so začeli postajati nezadovoljni, ker so hoteli v boj.

Čez nekaj dni so odpotovali v Bihac na vrhovni štab. Od štaba cone so se poslovili na velikem mitingu, kjer je vseh pet govorilo. Ko so prišli do Save, so se morali vrniti, ker je bilo zasedeno. Kmalu se je začela IV. ofenziva. Po vrnitvi so jih razdelili po enotah. Fostik je kmalu nato odšel v glavni štab Hrvatske, Gvozdk pa v proletarsko brigado, ki ji je poveljeval Ivo Horvat. Udeležil se je bojev okoli Vočina in Virovitice.

Aprila 1943 so znova odšli na pot, da bi prišli do vrhovnega štaba. Toda pot se je zavlekla, tako, da so tja prišli šele na jesen, ko je bil vrhovni štab že v Jajcu. Sprejel jih je tovariš Tito. O srečanju je pisala tudi »Borba«. Gvozdk je ostal pri vrhovnem štabu, kjer je urejal poseben časopis o rdeči armadi, ostale štiri pa so razdelili po enotah. Gvozdk je tudi pripravljala poročila za radio »Svobodna Jugoslavija« in se udeležil II. zasedanja AVNOJ. V tem času je večkrat govoril s tovarišem Titom.

Maja 1944, ko so Nemci napadli vrhovni štab, je pri obrambi Bandura padel, Lepeskin pa izginil. Gvozdk se je vključil v 2. brigado 5. divizije.

Potem ko je prišla v Jugoslavijo Rdeča armada, so Gvozdk poslali iz NOV nazaj v Rdečo armado. Kot pripadnik 200. motoriziranega polka se je udeležil bojev na Madžarskem in v Nemčiji.

Zdaj Gvozdk živi v mestu Herzon, ulica Dzeržinskega 3, stanovanje 13 in že 22 let uči fiziko na šoli št. 10. Zena in starejša hči sta tudi učiteljici, druga hči je vzgojiteljica in izredno študira učiteljske.

Pri vsem tem je zanimivo še to, da so Nemci o pobegu sovjetskih ujetnikov poročali šele 2. decembra, ne pa novembra. To re, so cel mesec prikrivali pobeg, za kar so brez dvoma imeli razloge. Ti razlogi so bili najbrž v tem, ker so sovjetske ujetnike poslali v Slovenijo na delo ključne nevarnosti, da jih partizani osvobodijo, prek osebnih zvez, o čemer smo že pisali.

M. P.

Miha Klinar:

Muke bivšega žandarja

O Volf je vse vedel in bil vesel, ko mu je izročil stari žandarski revolver, ki ga ni hotel oddati Nemcem in ki ga je Volf potem izročil z naboji vred onim v hosti.

To srečanje z Volfom in zavezništvo, ki sta ga sklenila, ga je takrat pomirilo. Toda ne za dolgo, saj je že nekaj tednov kasneje zvedel, da je neki bivši jeseniški policist izročil celoten policijski arhiv Nemcem, a v tem arhivu so bili tudi njegovi sezname in poročila o komunistih. Tega pa Volfu ni upal zaupati. In ko so kmalu potem na podlagi teh seznamov zaprli tudi Volfa, je spoznal, da je bil sežig njegovega orožniškega arhiva zaman.

In zdaj so Volfa še ustrelili, njega pa je začel pekliti spomin izpred sedemnajstih let. Spomin, ki bi ga rad odgnal, da bi ugasnil podobe, ki so ga mučile prav tako, kakor se je februarja pred sedemnajstimi leti veselil s peklenko zlobo odkritja in razkritja Volfove laži in laži njegovih soobtožencev s strani dunajske policije.

»O, s kakšnim peklenkim zadoščenjem sem se takrat odpeljal v Ljubljano,« je zagledal vnovič pred svojimi notranjimi očmi Volfa in oba soobtoženca, ki so zaradi dokazov dunajske policije in nehotenega izdajstva semletnega otroka, ki ni vedel, da bo s svojim pripovedovanjem izdal očeta, stali razoroženi pred sodiščem in ponižani v lažnike.

Videl je Volfa mnogo prodorneje kakor takrat, ko je Volf stal pred sodniki deželnega sodišča v Ljubljani in ko je kričal nanj sodnik:

— Vi ste komunist, »navdahnjen« komunist, ki bi ga spame-tovala šele smrt.

»Z mojim besedami je kričal nanj,« ga je zaskrbelelo.

A Volf je na sodnikovo kričanje odgovarjal:

— Kako naj bom komunist, ko pa je oblast že pred petimi leti prepovedala našo stranko. To veste sam, vendar priznam po svoji človeški vesti, da sem komunističnega prepričanja in bom ostal do konca svojega življenja. Tudi to imate prav!

V razpravni dvorani, je za trenutek nastala tišina, kakor da je sodniku zmanjkalo sape. In res jo je lovil, dokler je ni zajel.

— Predrznec! Trmoglavac! Zakrknjenec! Potuhnjenec! — je kričal sodnik in pozabil na »mirno dostojanstvo«, ki je odlika slehernega sodnika in ki naj bi bilo porok sodniške objektivnosti in pravičnega obravnavanja in razsojanja obtoženčevih dejanj. Kričal je nad Volfom in ga nato obsodil, na dodatnih sedem mesecev strogega zapora, poostrenega s postom in trdim ležiščem.

Vse to je živelo v spominu bivšega orožniškega komandirja, dokler se podoba pred njegovim notranjim vidom ni spremenila. Sodnik ni bil več sodnik ljubljanskega deželnega sodišča, marveč se je spremenil v sodnika v gestapovski uniformi. Pred njim ni stal samo Volf, marveč dolga vrsta obtožencev. Petdeset jih je bilo. Sodnik je prebiral njihova imena. Med njimi:

— Thomas Wolf, geboren am 19. XII. 1877, wohnhaft in Jauerburg unverbesserter Kommunist... Alle wegen der Vergeltung für Ermordete zum Tode verurteilt...

»Vsi obsojeni na smrt!« je zastokal pod težo nehotene, vsaj v teh časih nehotene in indirektno krivde.

Od tega dne se je bal prihodnosti. Nič ni pomagalo, da se je hotel osvoboditi pekla vesti in strahu z dopovedovanjem, da je kot bivši orožnik v času kraljevine opravljal samo svojo dolžnost in da se ni zavedal, da je služil nasilju.

»Kriv si,« mu je očitala vest. »Ti si pisal sezname osumljenih komunistov, čeprav so jih Nemcem izročili drugi!«

In naposled je spoznal, da ni bil samo hlapec nasilja, marveč da je tudi strahopetec. Obžalovanje preteklosti je v njem zakrknilo in ostal je samo strah, da bodo nekoč odkrili te papirje partizani. Skrival je svojo »krivdo« vase in se proti koncu vojne tolažil, da bodo o vladavini v bodoči Jugoslaviji odločali zahodnjaki. Bal se je za svoje življenje in bal se je kazni. Ko se njegova upanja niso uresničila in so partizani zmagali in postavili svojo oblast, ni imel več mirnega trenutka zaradi svoje orožniške preteklosti. Njegovo življenje je postalo pravi pekel. Čeprav ga ni nihče preganjal in brskal po njegovi minulosti, čeprav je prejemal dobro pokojnino, je neznansko duševno trpel vse do svoje smrti.

(Iz »Jeseniških kronik«)

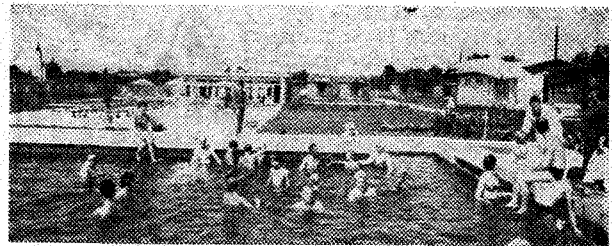
GOSTINSKO PODJETJE

»ZVEZDA«

MURSKA SOBOTA, TITOVA 10
GOSTIŠČE, LENDAVSKA 39

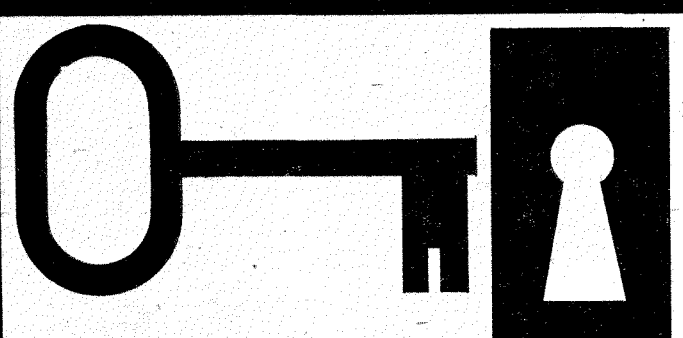
nudi cenjenim gostom topla in hladna jedila, ter priznane in najboljše pijače — tujske sobe.

Vsem, ki potrebujejo miru in zdravja priporočamo obisk Moravskih Toplic v bližini Sobote.

EN MESEC V MORAVCIH — LETO DNI ZDRAVJA!

INVALIDI — BORCI! Ko se odločite, kam letos na zdravljenje, pridite v Moravce. Spoznali boste, da ste se odločili prav.

PROTI RJI

WD-40

Pred petdeset leti na Koroškem

V petek, 6. junija, je preteklo 50 let, odkar so jugoslovanske čete po 10-dnevni uspešni ofenzivi zavzele velik del slovenske Koroške in zasedle Celovec in Gosposvetsko polje. Avstrijci so zaprosili za premirje, ki je bilo ta dan sklenjeno v Kranju.

Po neuspehu majske ofenzive slovenskih čet na Koroškem, ki jo je takratna ljubljanska vlada odredila spričo bližajočih se pogajanj za ureditev naše severne meje na mirovni konferenci v Parizu in katero je povzročil pripravil ter slabo vodil generalštabni polkovnik Milan Bleiweis, kar je imelo prve dni maja 1919 poleg velikih žrtev za posledico popoln umik slovenskih čet iz Koroške, se je začela osrednja vlada v Beogradu zanimati za dogodke na Koroškem. Ker zaradi nepopustljivosti Avstrijcev ni prišlo do sporazuma, se je jugoslovanska vlada odločila za vojaško akcijo, ki naj bi dokončno uredila našo mejo na Koroškem. Toda za vojaško akcijo je bilo tedaj že prepozno, kajti že 12. maja 1919 je bilo na Pariški mirovni konferenci načelno odločeno, da se izvede na slovenskem Koroškem plebiscit, ki naj odloči o pripadnosti slovenskega ozemlja. Jugoslovanski delegaciji je sicer uspelo, da je bilo to vprašanje ponovno postavljeno 20. maja 1919 pred konferenco, toda predsednik ZDA Woodrow Wilson je to zahtevo

odbil, in tako je bilo 4. junija 1919 na Pariški mirovni konferenci dokončno odločeno, da se na Koroškem izvede plebiscit.

Zato je jugoslovanska vlada hotela s ponovno zasedbo slovenskega ozemlja na Koroškem ustvariti za pogajanja jugoslovanski delegaciji na mirovni konferenci v Parizu ugodnejše pogoje.

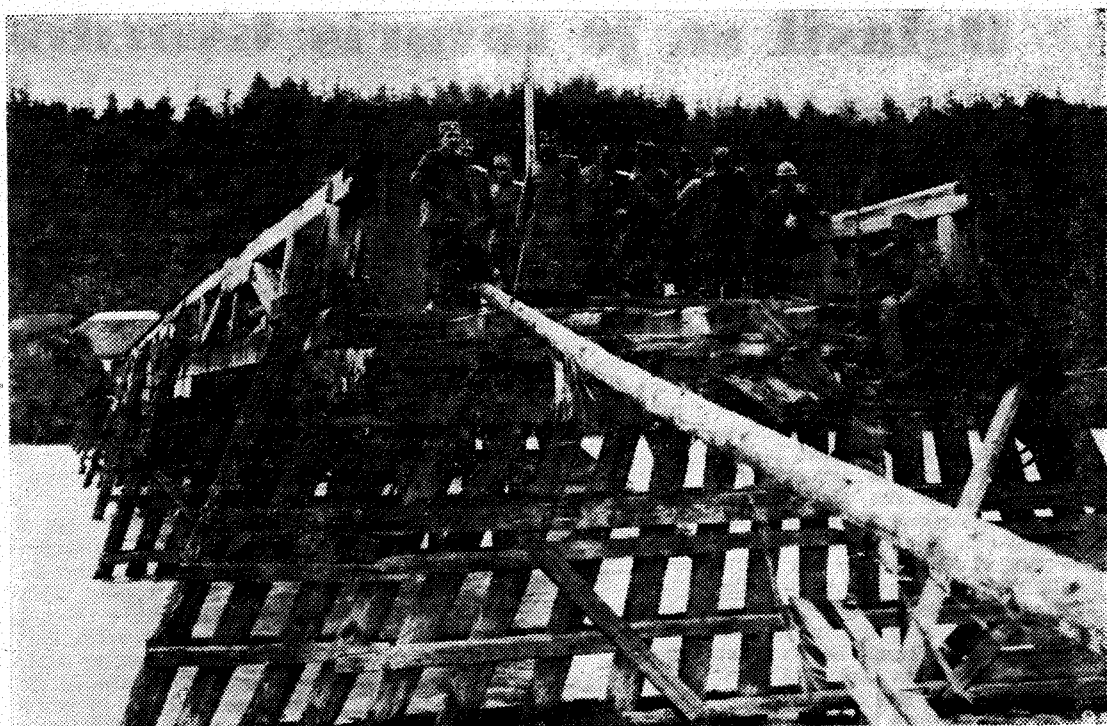
Generalni štab poveljstva dravske divizijske oblasti v Ljubljani je to ofenzivo dobro pripravil. Na šesttedensko orožno vajo je poklical letnike od 1890 do 1894, ki so izpopolnili v slovenskih polkih težke izgube iz bojev ponesrečene ofenzive pod Bleiweisovim poveljstvom pred mesecem dni, saj je npr. ljubljanski pešpolk po umiku iz Koroške bil takorekoč brez moštva, v tem ko sta imela celjski in slovenski planinski le po 400 do 500 mož, mariborski pa le nekaj več.

Poveljstvo dravske divizijske oblasti je operativne enote razdelilo v 5 odredov, in sicer v Labudskega, ki mu je poveljeval general Rudolf Maister in ki je štel 4 bataljone (mariborski in tržaški polk) s 4 baterijami topništva in oddelkom konjenice. Po operativnem načrtu naj bi bil ta odred prodiral od Dravograda proti Šentpavlu v Labudski dolini.

Koroškemu odredu je poveljeval generalštabni polkovnik Ljubomir Marić. Štel je 6 in pol bataljona pešcev (Slovenski planinski polk ter celjski in ljubljanski polk) s 26 topovi in 1 škvadronom konjenice. Njegova naloga je bila, prodreti v smeri Raven na Koroškem prek Pliberka in Velikovca na Gosposvetsko polje.

Jezerskemu odredu je poveljeval polkovnik Dobrosav Milenković. Štel je 7 bataljonov pešcev (1. bataljon 1. srbskega polka ter 7. in 8. srbski polk), 1 škvadron konjenice in 8 baterij topništva. Ta odred je imel nalogo prodreti iz smeri Jezerskega čez Železno Kaplo v Celovec.

Ljubeljskemu odredu je poveljeval artilerijski polkovnik Sava Tripković. V njegovem sestavu je bil bataljon ljubljanskega pešpol-

Poveljnik dravske divizije general Smiljanić si s svojim štabom ogleduje od umikajočih se avstrijskih čet porušeni most čez Dravo pri Velikovcu

ka in 2 bateriji topništva. Nastopati je imel iz smeri ljubeljskega sedla proti Borovljam in Celovcu.

Jeseniški odred je bil pod poveljstvom kapetana Miroslava Martinića. Poveljeval je 200 borcem in dvema topniškima baterijama. Njegova naloga je bila, zavzeti Področico in ostati tam v pripravljenosti.

Ofenziva vseh odredov se je začela 28. maja 1919 ob 3.30. Operacije je osebno vodil poveljnik divizije, general Krsta Smiljanić po temeljiti topniški pripravi. Odpor avstrijskih čet, ki je bil spočetka precej močan, je bil zaradi nezadržnega naskoka jugoslovanskih čet kmalu premagan. Avstrijske čete so bile ponekod popolnoma razbite, prisiljene k naglemu umiku. Upale so, da bodo mogle napredujoče jugoslovanske čete zaustaviti pred edino še močno naravno oviro, reko Dravo, toda tudi to upanje se je v naslednjih dneh izjalovilo. Četudi so avstrijske čete na svojem umiku uničile ali poškodovale vse

mostove in je razen tega Drava v tem času še močno narasla, so jugoslovanske čete tudi to močno oviro v nekaj dneh premagale.

Kakor je predvideval ofenzivni načrt za vse odrede, so čete Labudskega odreda 28. maja 1919 po ponovnem zavzetju Dravograda prodrele do Libelič, kjer so naslednji dan pri Labudu naletele na močnejši odpor sovražnika. Poveljnik Labudskega odreda general Maister je imel nalogo po zasedbi Labuda prodirati ob levem bregu Drave proti Velikovcu, ogroziti levi obrambni bok nasprotnika pri velikovškem mostišču in tako olajšati prodor Koroškemu odredu na tem operativnem področju. Nasprotnik se je posledic te nevarne operativne akcije iz smeri Labuda dobro zavedal, zato se je Maistrovim enotam krepko upiral. Da mu olajša izvršitev te važne naloge, je šel Maistru na pomoč bataljon Karlovškega polka.

Koroškemu odredu so Avstrijci nudili spočetka močnejši odpor pri Kotljah, a so se ob močnem pritisku naših enot morali umakniti proti Prevaljam, Pliberku in Velikovcu, kamor so jim trdo sledili naši borci. Tu je bilo napredovanje za dva dni ustavljeno zaradi dovoza pontonskega materiala.

Medtem je Jezerski odred po krajšem odporu nasprotnika že zavzel Železno Kaplo in Žitarovas in prodrl do Galicije, kjer se je prav tako zaustavil zaradi porušenega mostu čez Dravo (Anin most) in je bilo treba zgraditi pontonski most, kakor pri Velikovcu.)

Tudi Ljubeljski odred je že prve dni ofenzive izpolnil večino postavljenih operativnih nalog. Ko je na Ljubeljskem sedlu zlomil odpor nasprotnika, ki se je naglo umaknil mimo Borovelj na severni breg Drave, je naglo očistil vse slovensko ozemlje južno od Drave, ki jo je naslednje dni prekoračil in gonil bežečega nasprotnika do Celovca.

Medtem je tudi Jeseniški odred stopil iz rezerve in že prve dni ofenzivnih operacij zavzel Suhi vrh nad Področico ter s tem zavaroval levi bok prodirajočega Ljubeljskega odreda.

Naše zmagovite čete so že 6. junija stale pri Mostiču ob Krki in Smihelju zahodno od Celovca in prodrele na Gosposvetsko polje. Mesto Celovec je zasedel od juga Jezerski odred, od zahoda pa bataljon ljubljanskega pešpolka v sestavi Ljubeljskega odreda.

V tej ofenzivi so vodili slovenske polke: slovenski planinski polk polkovnik Raktelj, ljubljanski pešpolk podpolkovnik Dereani, celjski pešpolk polkovnik Koch in mariborski pešpolk podpolkovnik Škabar.

Skoraj istočasno, ko so naše čete zasedale Celovec in Gosposvetsko polje, se je v njihovem boku na področju med Beljakom in Šentidom pojavil cel 22. italijanski armadni zbor z eno brigado v Feldkrichnu, eno v Šentvidu in eno v Trbižu, skupaj 6 polkov ali 18 bataljonov s pripadajočo artilerijo. Ta vojaška sila se je grozeče zgrinjala okoli naših zmagovitih čet in očitno podpirala nam nasprotno diplomacijo, ki je že prej

v Parizu na mirovni konferenci zavzemala v koroškem vprašanju protijugoslovansko stališče.

Z jugoslovanske strani je v tej ofenzivi sodelovalo 22 bataljonov pešcev, 4 škvadroni konjenikov in 20 baterij topništva, skupaj v orožju 10.200 pušk, 270 strojnic in 80 topov.

S to ofenzivo so bili naši boji na Koroškem končani. Padlo je 52 borcev, ranjenih pa jih je bilo nad 200.

Na žalost je bila zasedba le kratkotrajna. Tuje nam nenaklonjene velesile so uničile naše vojaške uspehe in nam vsilile krivični plebiscit, v katerem smo 16 mesecev pozneje izgubili Slovensko Koroško.

Tako prva ponesrečena ofenziva slovenskih čet, ki jo je konec aprila 1919 odredila ljubljanska vlada, kakor tudi druga ofenziva jugoslovanskih čet, ki je bila zmagovita in je končala z zasedbo skoraj vse slovenske Koroške, nam je ne glede na težke žrtve mednarodno zelo škodovala. Prva je vzbudila zanimanje velesil za to sporno mejno vprašanje. Velesile so nato odredile plebiscit. Druga pa je bila prav tako nepotrebna, ker je prišla mnogo prepozno, ko je bil na mirovni konferenci že prej določen plebiscit.

Krivda, da smo zgubili Slovensko Koroško, ni v plebiscitu, pač pa na takratni ljubljanski vladi, ker je prve mesece po razpadu avstroogrške monarhije nasprotovala osvobodilnim akcijam prostovoljcev borcev za severno mejo in jih celo sabotirala. Takrat je bilo časa dovolj, da bi z majhno materialno in moralno podporo iz naših prostovoljcev, ki so bili prednja podprli osvobodilni boj napuščeni v svojih domoljubnih akcijah popolnoma sami sebi. Vse poznejše vojaške akcije pa so nam bile le v škodo.

Fran Staudenkar

Obveščevalci Šerčerjeve brigade!

VSEM OBVEŠČEVALCEM ŠERČERJEVE BRIGADE SPOROČAM, DA BO SREČANJE OBVEŠČEVALCEV OMENJENE BRIGADE V MESECU JULIJU V CIRKOVCAH POD GRASKO GORO. PROSIM VSE OBVEŠČEVALCE, DA MI POSLJEJO TOČNE NASLOVE, NAJKAŠNEJE DO 20. JUNIJA, KER BOM DATUM SREČANJA NADNADNO SPOROČIL VSAKEMU POSAMEZNIKU PO POSTI.

RUDI BRILEJ
RADEČE 97
PRI ZIDANEM MOSTU

„Dobro seme so vsejali...“

Če prisluhneš pogovoru starih belokranjskih revolucionarjev, se ti zdi, kot bi poslušal zanimivo, še nikjer zapisano zgodovino boja delovnih ljudi, boja proti nasilju in krivicam, boja za naprednejše družbene odnose, za svobodo človeka. In ko osebno spoznaš preživele belokranjske predvojnne revolucionarje, dobiš odgovor, zakaj je bilo prav v Beli krajini sodelovanje ljudi z OF tako množično. Borbeni in zvesti predvojni komunisti so sejali dobro seme, ki je bogato obrodilo.

Od okoli 70 predvojnih komunistov, kolikor jih je bilo pred vojno v Beli krajini, jih je prišlo na prvo srečanje v Črnomlju zadnji dan maja letos okoli 30. Na srečanje so povabili tudi Franca Leskovška-Luko, medtem ko se tovarišca Vida Tomšič ni utegnla odzvati zaradi nujnega zadržka. Srečanje je bilo kajpada prisrčno, tovariško toplo. Ko so se poklonili spominu padlih prvoborcev in položili venec na grobnico na Gričku v Črnomlju, se je v hotelu Lahinja razvil pogovor, v katerem so prevladovali spomini na predvojno delo komunistov in drugih re-

volucionarjev v Beli krajini: revolucionarne ideje so poglajale v Beli krajini že med prvo svetovno vojno. Dva Belokranjca sta bila med ustreljenimi voditelji upora v Judenburgu. Po prvi svetovni vojni pa so sejali seme naprednih idej ing. Janez Marentič, Mihelečeva družina, zlasti sinova dr. Lojze in Jože, ter drugi. Kmalu je KPS s prvimi člani KP v Beli krajini vzpostavil stalno zvezo in v Belo krajino pošiljal svoje predstavnike, med katerimi je bil še posebno zaslužen Tone Sušteršič (Tine Železnik).

Zlasti v zadnjih desetih letih pred drugo svetovno vojno se nobena v Beli krajini ni mogla uveljaviti nobena meščanska stranka. Komunisti in drugi, naprednim idejam predani revolucionarji, so pri volitvah nastopili enotno in potegnili za seboj večino volivcev ter onemogočili namene vladajočih strank, da bi se usidrale v Beli krajini. Nekaj spominskih dogodkov, ki so bili rezultat političnega dela med ljudmi: V Vinici so leta 1919 proglasili svojo republiko! V Dragatušu je 5. maja 1935 tekla kri, ko so se ljudje pod vodstvom komunistov uprli potvarja-

nju volilnih rezultatov. Skoraj ni bilo političnega zborovanja meščanskih vladajočih strank, ki ga ne bi motili ali onemogočili člani ZK in njihovi somišljeniki. Na partijski konferenci v Črnomlju leta 1939 pa so komunisti resno razpravljali o pripravah na oboroženi boj proti fašizmu.

Na osrednjem spomeniku Bele krajine na Gričku v Črnomlju je zapisano, da je Bela krajina dala na oltar naše svobode 1.250 žrtev. V operativnih enotah NOB je sodelovalo več kot 4.000 Belokranjcev, ostali prebivalci pa so sodelovali v drugih enotah in organizacijah in jih z vsem podpirali. Le nekaj nad sto oboroženih pripadnikov Bele garde je v Beli krajini spravila skupaj vsa opozicija. Tako politično kot vojaško je bila to ničla proti spontanemu sodelovanju v NOB. Ta spontana privrženost narodno osvobodilnemu boju v Beli krajini ni prišla sama od sebe. To so bili sadovi dolgoletnega vztrajnega prizadevanja predvojnih komunistov in njihovih somišljenikov, sadovi semena, ki je padlo na plodna tla.

PETER ROMANIČ

Udeleženci prvega srečanja predvojnih komunistov in revolucionarjev Bele krajine ob spomeniku na Gričku v Črnomlju

Umrl je pisatelj Josip Ribičič

Uglednega mladinskega pisatelja, odličnega pedagoga in vnetega kulturnega delavca Josipa Ribičiča ni več. Desetega junija so ga na ljubljanskem pokopališču spremili k poslednjemu počitku njegova življenjska družica Roza, hčerka Marinka, sinova Mitja in Jure, pisatelj France Bevk, predsednik skupščine SR Slovenije Sergej Kraigher, predsednik predsedstva ZK Slovenije Franc Popit in številne druge osebnosti javnega in kulturnega življenja. Od avtorja knjige »Se pomnite, tovariši«, na katero je bil tako ponosen in v kateri je zbral 400 prispevkov več kot 6500 otrok, pa so se poslovili tudi predstavniki naših najmlajših.

Po očetu je bil Josip Ribičič dalmatinskega rodu, mati pa je bila iz okolice Kanala. Rodil se je v Baški na otoku Krku, a se je z družino že v rani mladosti preselil v Visco v Furlaniji, kjer je služboval njegov oče. Po končanem učiteljsku je poučeval v Trstu, Krmini, pa zopet na Sentjakobski šoli v Trstu, kjer je bil vse do svojega odhoda v Jugoslavijo, leta 1925. Njegova nadaljnja življenjska pot ga je vodila na Rakek in nato v Ljubljano, kjer je živel do svoje smrti. Ob okupaciji Jugoslavije se je takoj vključil v OF in je bil zaradi svojega ilegalnega dela jeseni 1942 zaprt in obsojen na več let ječe.

Ne le za njegovo obširno in kvalitetno literarno delo, ki ga postavljajo v vrste slovenskih mladinskih pisateljev, marveč tudi za vse, kar je bil drugega dobrega in plemenitega storil, hvala!

Kulturni obzorik

Bilanca quiza „Niti našega življenja“

V soboto, štirinajstega junija, je bil na sporedu malih zaslonov še zadnja oddaja partizanskega kviza s simboličnim naslovom »Niti našega življenja«. Tekmovali so posamezniki iz književne, likovne in glasbene ustvarjalnosti, zmagali pa so: v znanju iz književne ustvarjalnosti med NOB dijak Danilo Turk z Gimnazije Tabor Maribor, iz glasbene ustvarjalnosti dijakinja Jožica Barič z Gimnazije Crnomelj, iz znanja o likovni ustvarjalnosti med NOB pa Peter Habjanič z Gimnazije Tabor Maribor. Slednji tekmovalci si je s to tretjo zmago priboril štipendijo 300 dinarjev mesečno za štiri leta.

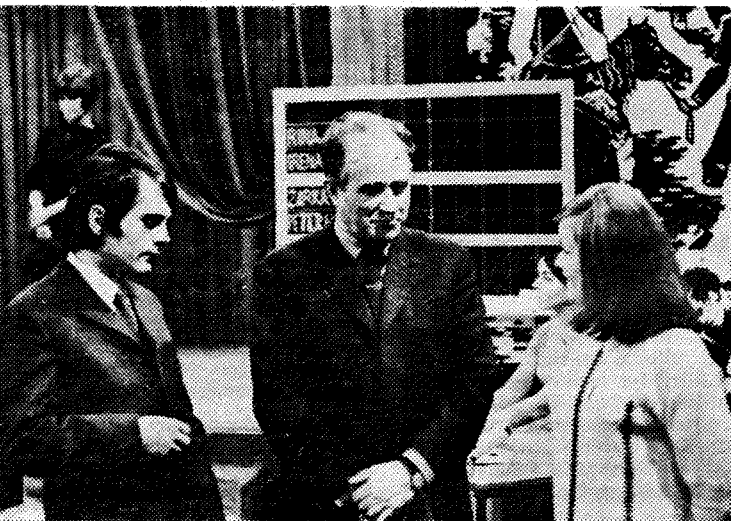
Naj ob tej priložnosti podamo pregled zmag iz serije vseh enajstih kvizov.

Največ nagrad so osvojili dijaki Gimnazije Tabor Maribor. Dobili so nagrado 5000 dinarjev za zmago šolskega kolektiva, trije posamezniki Vojko Kravanja in Danilo Turk po eno ter Peter Habjanič štiri pa so si skupno priborili še šest štipendij. Na drugem mestu je Gimnazija Crnomelj, ki si je priborila nagrado 5000 dinarjev za zmago kolektiva, tri štipendije za zmago tričlanske ekipe ter štipendijo za posameznika, ki sta si jih priborili Bernarda Jelen in Jožica Barič. Enak uspeh je dosegla Gimnazija Ravne na Koroškem, in sicer nagrado za zmago kolektiva, štipendije za zmago tričlanske ekipe ter Darja Rebernik in Rado Jurič dve štipendiji za zmago med posamezniki. Na tretjem mestu je Gimnazija pedagoške smeri iz Ljubljane z zmago kolektiva in tremi štipendijami za zmago posameznikov. Sledijo I. (bežigradska) in II. gimnazija v Ljubljani z zmagami kolektivov in tričlanskih ekip pa obe celjski gimnaziji, ki sta doživele zmago svojih tričlanskih ekip ter si pridobili vsaka tri štipendije, končno pa še Gimnazija Novo mesto in Gimnazija Jurija Vege iz Idrije, ki beležita

zmagi po enega svojega dijaka v tekmovalstvu posameznikov.

V tekmovalstvu za najboljši nagradni spis je konkuriralo skupno 508 mladih avtorjev. S tako številno udeležbo pri nagradnih spisih je mladina dokazala, kako zelo se zanima za naš osvobodilni boj in za osvobodilni boj drugih narodov ter da stopa v samoupravljalno skupnost odraslih z novimi ustvarjalnimi pobudami! Mnoge izmed teh spisov bomo postopoma objavili tudi v »TV-15« na mladinski strani.

Še pregled nagrad za najboljši nagradni spis: Marjana Kos iz Crnomlja je prejela 1000 dinarjev, Mirjam Melik iz Kanala ob Soči, Rina Svigelj in Janja Končar iz Ljubljane, Niko Laurentič in Metka Božič iz Celja so prejeli po 600 dinarjev. Drugo nagrado za najboljši nagradni spis v znesku 400 dinarjev pa so podelili Anici Kavtičnik z Mežice, Miri Dombi

Urednik partizanskega kviza Franci Strle v pogovoru s Petrom Habjaničem (levo) iz gimnazije Tabor Maribor in Zarko Slana (desno) iz gimnazije Novo mesto ob prvi zmagi Petra Habjaniča 19. marca 1969. Peter Habjanič je potem zmagal še dvakrat in si priboril štiriletno štipendijo.

Poziv aktivistom Severnoprimskega okrožja

Skupščina občine Idrija namestila meseca septembra 1969 podeliti domilec Severnoprimskega okrožja, zato pozivamo vse aktiviste tega okrožja in njemu pripadajočih okrajev, da čimprej pošljejo svoje naslove občinskemu odboru ZZB NOV Idrija.

Razpis Kajuhovih nagrad za leto 1969

Da bi narodnoosvobodilna vojna slovenskega naroda dobila v slovenski književnosti še večjo poudarek in da bi pisatelja, pesnike in druge umetniške oblikovalce ter zgodovinarje, zlasti pa vse, ki so kakorkoli sodelovali v NOV, še bolj zainteresirali za ustvarjanje del s tematiko narodnoosvobodilnega boja, razpisuje zavod BOREC Kajuhove nagrade za leto 1969.

Kajuhove nagrade se podeljujejo za izvirna in še neobjavljena dela, napisana v slovensščini: za roman, povest, pesniško zbirko, zbirko novel, dramo, dokumentarno delo, spomine ter za ilustracije in opremo knjig, ki jih izda zavod BOREC. Za Kajuhove nagrade pridejo v poštev le dela, ki obravnavajo partizanstvo, ilegalno, predvno partijsko delo in razredni boj, koncentracijska taborišča ter znanstvena zgodovinska dela s tega področja. Po potrebi žirija lahko odloči, da se nagrade podelijo posebej za beletristiko in posebej za dokumentarna dela.

Nagrade za književna dela:

I. nagrada v znesku 5.000 din
II. nagrada v znesku 3.500 din
III. nagrada v znesku 2.000 din

Nagrade za opremo knjig:

I. nagrada v znesku 1.500 din
Dela za nagrado naj avtorji pošljejo zavodu BOREC, Ljubljana, Beethovnova 10/III, do 30. oktobra 1969.

Poslana dela bo ocenila žirija, ki jo bo imenoval zavod BOREC. Vsa nagrajena dela bo s posebno pogodbo odkupil zavod BOREC in jih uvrstil v svoj redni knjižni program.

Kajuhove nagrade bodo podeljene ob obletnici Kajuhove smrti 21. februarja 1970.

Upravni odbor zavoda BOREC

Zanimivosti

Rude pravo in pisma bralcev

Uradno glasilo KP Českoslovaške Rude Pravo, kjer so pred kratkim »očistili« časnikarsko osebje, pridno objavlja pisma bralcev — tudi taka: »Podgane prihajajo iz lukenj. Časnikarsko blato hiti h koritu. Pravite, da se bomo vrnil k stalinizmu petdesetih let. Tako leto 1970 vam bo pokazalo stvari, ki jih niste videli še nikoli poprej.«

»Življenje« po 200 novih dinarjev

Okrožni javni tožilec v Sarajevu se ni izdal odločbe o prepovedi prodaje obtožene aprilске številke literarne revije »Življenje«, vseh tisoč izvodov leto pa je že zdavnaj razprodano. Bajeska cena revije od ure do ure in je dosegla že 200 novih dinarjev!

Osem milijonov dolarjev za rekonstrukcijo napada na Pearl Harbour

Po podatkih japonske admiralitete je napad na Pearl Harbour 7. decembra 1941 Japonsko stal 900.000 dolarjev. Ameriška filmska družba 20th Century Fox, ki snema film »Tora! Tora! Tora!«, je za filmsko rekonstrukcijo napada plačala osem milijonov dolarjev. Režiser je pri snemanju uporabil prava letala, prave ladje in prave hangarje. Tudi zadnji prizor, v katerem zleti v zrak velik hangar, je pristen. Ameriška mornarica je filmski družbi odstopila hangar v Barber's Pointu, ki ga ni več potrebovala, in ji dovolila, da stori z njim, kar hoče, če bo potem odstranila ruševine. Režiser je dal japonsko letalo tipa Zero napolniti z eksplozivom in ga z žerjavo spustil na hangar, ki je bil prav tako poln eksploziva...

Slovo od uredništva po hitrem postopku

Sovjetske avtorje Jevtušenka, Aksjonova in Rozova so zaradi »nezadostnega sodelovanja pri urejanju« tebi nič meni nič odslovili iz uredništva literarnega časnika Junost.

Svet brez nasilja

Bralci znanega ameriškega časnika so bili pred kratkim kaj prijetno presenečeni, saj so lahko ves dan uživali v svetu brez napak. Prebirali so lahko samo prijetne vesti, saj ni bila objavljena niti beseda o vojni, nasilju ali kriminalu. Na žalost tak svet obstaja lahko le na straneh časnika. Uredniki so se bili namreč odločili, da svojim bralcem poklonijo »dan dobrih vestí; vse druge pa so tokrat končale v uredniškem košu.

Kaplan Martin Čedermac na slovenski televiziji

V Kredu, Sužidu in Trnovem pri Kobariidu se je deset dni mudila snemalna ekipa slovenske televizije, ki je posnela prizore za novo televizijsko dramo. Obravnavala bo znani roman Franceta Bevka »Kaplan Martin Čedermac«, ki opisuje človeške usode in trpljenje Beneške Slovenije pod fašistično okupacijo. Glavno vlogo bo tolmačil znani gledališki, filmski in televizijski igralec Jože Zupan, režiser pa je Janez Drozg. V posameznih vlogal bodo nastopili tudi člani Primorskega dramskega gledališča iz Nove Gorice.

Pri založbi »Borec« so pravkar izšle tri zanimive knjige in sicer:

Janez Gerčar: Begunje, priča narodovega trpljenja.

Ladislav Grat-Kijev: V mežetu, France Klopčič: Jugoslovani v Oktobru. Zbornik spominov udeležencev oktobrske revolucije in državljanske vojne v Rusiji 1917—1921.

Našim bralcem te zanimive knjige toplo priporočamo!

Spomeniki revoluciji

Pred kratkim je prispela v prodajo veličastna publikacija o spomeniški plastiki, posvečeni padlim borcem in žrtvam fašističnega nasilja. Delo, ki nosi naslov »Spomeniki revoluciji«, sta izdala SUBNOR Jugoslavije in IKP Svetlost iz Sarajeva, uredil pa ga je akademski slikar M. Bajić. Tiskano je v deset tisoč izvodih v srbohrvaščini, slovenščini, makedonščini, madžarščini, italijanščini, albanščini, ruščini, angleščini in francoščini. Obsega okoli 240 celostanskih reprodukcij, od tega sedemnajst spomenikov iz naše republike. Na koncu so dodani precej obširni podatki o avtorjih — kiparjih, arhitektih in urbanistih — in zgodovinski podatki. Naslovna stran predstavlja detajl spomenika revoluciji v Podgorici, ki je delo kiparja Dušana Džamonje.

Ker gre za prvo in res reprezentativno tovrstno izdajo v tako velikem obsegu, gre uredniškemu odboru in izdajateljska vse priznanje!

Partizanska ljudska pesem

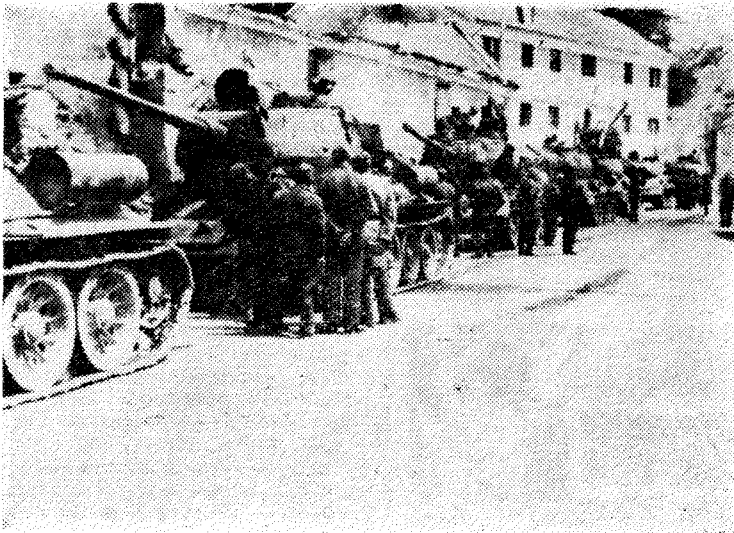
Verujem

Saj me ni strl, tujec brezdušni,
ko me je pahnil preko meje!
Praznih sem rok,
a imam še srce.
V srce ne more ne hlad in ne mraz.
Jaz sem še jaz!
V meni je toplota.
V meni gori.
Ne sanjam več v blede in bolne noči,
ne iščem več steze do svojih nebes,
zdaaj raje razkrivam le to kar je res:
Vidim v očeh zadržane solze,
slušam besed zamolčanih gorje,
delam in verjem, da bomo ljudje,
pravi ljudje
iz naše krvi
enkrat vsi eno —
kar nas je — vsi.

ANA GALE

Kratka zgodovina pete prekomorske

Pred kratkim je bila v Kopru seja pododbora za pripravo parti-
zanskega srečanja ob 25-letnici ustanovitve Pete prekomorske brigade.
Srečanje bivših borcev omenjene brigade, ki bo hkrati tudi počastitev
občinskega praznika, bo 20. julija v Celju. Program prireditev bo zelo
pester. Tako bo Muzej NOB iz Celja pripravil razstavo pod naslovom
»Peta prekomorska v NOB«, zvrstile se bodo številne športne in kul-
turne prireditve, borcem in svojem padlih borcev bodo podelili spo-
minsko knjigo avtorjev dr. Rada Bordona in Jožeta Šmita, brigadi
pa Red zasluge za narod prve stopnje, s katerim jo je odlikoval pred-
sednik Tito.

Prihod Druge tankovske brigade na Vrhniko 19. maja 1945 na pohodu
za Trst.

Jedro 5. prekomorske brigade so
sestavljali štajerski, koroški in go-
renjski fantje, ki so se spomladi
leta 1944 znašli v nemških vojaških
uniformah na novem bojišču v se-
verni Franciji. Po sili razmer so
bili mnogi poznejši borci 5. pre-
komorske brigade potisnjeni v prav-
tiste nemške enote, ki naj bi bile
preprečile izkrcanje zaveznikov v
Evropi. Bili so potemtakem v iz-
vidniških, tankovskih in topniških
enotah, ki so nadzirale cherbour-
ški polotok. Prav zato so imeli
možnost, da ob invaziji izkoristi-
jo priložnost in se kot Slovenci, ki
so bili prisilno vključeni v nem-
sko vojsko, predajo brez boja.

Tako možnost so tudi izrabili.

Takoj ob prihodu v Francijo so
kovali takšne načrte. Naporni vo-
jaški dril ter nečloveško ravnanje
nemških oficirjev in podoficirjev
so prenašali samo v upanju na
skorajšnjo zavezniško invazijo za-
to, da se iztrgajo iz spon nemške-
ga vojaškega stroja.

Ko je 6. junija 1944 prišlo do
tako težko pričakovane invazije, so
začeli množično zapuščati nemške
vojaške enote.

Mnogi so, tvegajoč življenje, od-
vrgli orožje že ob prvem spopa-
du in se kljub grožnjam z voja-
škim sodiščem vdajali celo tanki-
stom. Bili so primeri, da so neka-
teri že med boji obrnili orožje pro-
ti nemškimi oficirjem in podoficir-
jem.

O množičnih pobegih iz nemške
armade pa najbolj priča dejstvo,
da se je že v juliju 1944, še ne
dva meseca po invaziji, zbralo v
angleškem vojnem taborišču pri
kraju Woodhousey blizu Edinbur-
gha na Skotskem nad 1500 Sloven-
cev. Zavezniki so sprva prebežni-
ke in dejanske ujetnike, ne glede
na narodnost, spravljali v enotna
taborišča. Že takoj v začetku pa
so se Slovenci takemu ravnanju
uprli. Zahtevali so od taboriščnih
poveljstev, naj jih ločijo od nem-
ških ujetnikov, ker so bili mobili-
zirani v nemško vojsko protizako-
nito in prisilno. Razen tega pa
zvečine niso bili zajeti, marveč so
že v prvih dneh po invaziji zavest-
no pristopili k zaveznikom in celo
kot borci sodelovali pri njihovih
vojaških operacijah. Na to svojo
zahtevo so bili ujetniki slovenske
narodnosti v skupinah pripeljeni v
mednarodno vojaško taborišče pri
kraju Woodhousey. Konec julija
1944 je število Slovencev v ome-
njenem taborišču naraslo že na
okrog 2700. Odpočili so se nekoli-
ko od vojnih grozot in predvsem
od krutega duševnega pritiska, ka-
kršnemu so bili prej izpostavljeni,
hkrati pa so se po časopisju in
radiu seznanili s potekom vojnih
in političnih dogodkov.

Ker so po poljske in češke pro-
stovoljce že prihajali oficirji
njihovih osvobodilnih armad, so
tudi Slovenci v taborišču začeli
misliti na svojo vojaško organizaci-
cijo in odhod na bojišče. »Sloven-
ski bataljon«, kakor so se imeno-
vali ti slovenski prostovoljci, se je
odlikoval po vzorni disciplini in
narodni zavesti ter je užival spo-
ščen ugled tako pri taboriščnem
poveljstvu kot pri drugih tabo-
rišnikih in okoliškem kmečkem
prebivalstvu. Kmalu je bila izra-

žena želja po aktivnem sodelova-
nju v boju proti osovraženi nemški
vojski. Vendar je bila izpolnitev
te želje še negotova. V taborišču
so namreč razvijali propagando
bivši jugoslovanski kraljevi oficirji
ki so skušali slovenske fante pri-
dobiti, da bi v sestavi angleške
brigade odšli na italijansko boji-
šče.

Pojavljale so se tudi druge sple-
tke in nevarnosti. Obljubljali so
jim odhod v Ameriko, mnogi pa
naj bi ostali v Angliji. Take po-
nudbe so naši fantje sprejemali z
nezaupanjem, saj so bili že dokaj
poučeni o NOB.

Po uveljavitvi sporazuma Tito-
Šubašić so v taborišče prišli par-
tizanski oficirji, ki so slovenskim
fantom nakazali možnosti, da se
organizirano vrnejo v domovino in
se pridružijo enotam NOVJ.

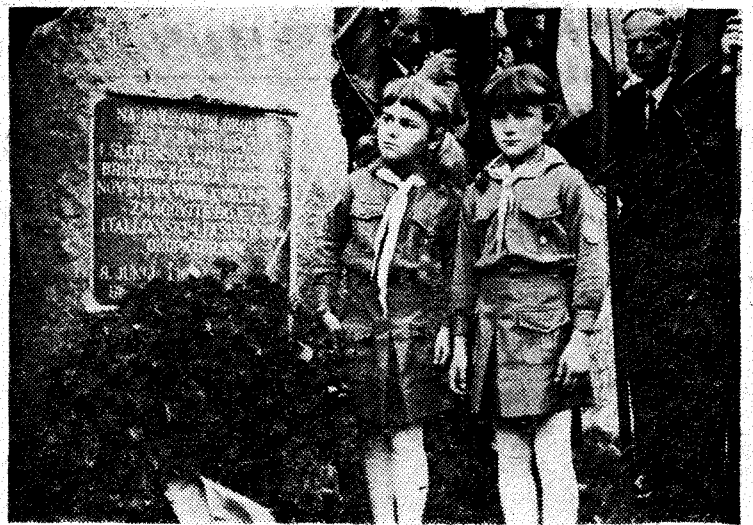
V londonskem predmestju Lee
on Sea so podpisali posebne po-
godbe, sprejeli vojaške uniforme
in opremo ter se 16. novembra 1944
formirali v brigado in sicer za-
časno, v okrilju češke osvobodilne
armade. Brigada je štela 2700 do
2800 ljudi.

Dne 11. decembra 1944 se je
brigada vkrcala v Liverpoolu na
ladjo, 24. decembra je pristala v
Neaplju. Od tam se je z vlakom
odpeljala v Gravino. Že oktobra
in novembra 1944 se je v Gravini
zbralo precejšnje število Slovencev
ki so pozneje prišli deloma v se-
stavo 5. prekomorske brigade. Bili
so večinoma primorski Slovenci,
ki so prišli tja iz južne Francije,
Italije in Alžirije. Prišli so tudi
nekateri španski borci — katere je
tja neposredno poslal komite na-
rodne osvoboditve iz Pariza.

Uradna ustanovitev brigade da-
tira z dne 23. decembra 1944. Tega
dne je bil v Splitu formiran štab
brigade in ustanovljene so bile bri-
gadne enote.

Borci brigade so sodelovali v
številnih akcijah v Dalmaciji, Liki,
Gorskem Kotaru in v začetku aprila
1945 prišli v Slovenijo. Udeležili
so se obrambe osvojenega ozemlja
v Beli krajini, nato pa so jo
ukinili, borci in oficirje pa raz-
delili po izčrpanih brigadah 7. kor-
pusa. Z letimi so tudi vkorakali
v Ljubljano.

ALBERT KLUN

Spominsko obeležje na Muljavi, kjer so italijanski fašisti v bojih z II.
grupo odredov doživeli 8. junija 1942 hud poraz

Dve novi spominski obeležji

Med najslavnejše enote naše
vojske spada II. grupa odredov,
ki je nastala aprila 1942 iz I. slo-
venske brigade ali I. štajerske bri-
gade.

Ta je bila ustanovljena 29. mar-
ca 1942 na Kremenjku, hribu nad
Seli pri Suberku. Njen namen je
bil prebiti se na Štajersko in tam
okrepiti partizanstvo s prostovoljci
iz Dolenjske, Ljubljane in Štajer-
ci, ki so pribežali v italijansko za-
sedbeno območje.

V soboto, dne 7. junija, so na
Kremenjku odkrili na kraju usta-
novitve brigade spominsko obelež-
je. Slovesnost se je udeležilo okoli
1500 ljudi, ki so morali precej da-
leč pešati po slabih poteh. Prišli
so šolarji iz Trebnjega in okoliš-
kih vasi, godbeniki so igrali. To-
variš Franta Komel je orisal boj-
no pot II. grupe odredov, ki je bila
ustanovljena iz I. štajerske briga-
de aprila 1942. Ta grupa odredov
je izvršila svojo nalogo uspešno,
ko se je po prvem neuspešnem po-
skusu odhoda na Štajersko v ma-
ju mimo Litije kmalu zatem prek
Gorenjske in Koroške prebila na
Štajerskem, čeprav močno okrn-
jena.

Na proslavi je bil tudi stari za-
stavnonoša II. grupe odredov tova-
riš Janežič-Tesar, ki je tako kot
pred 27 leti tudi zdaj nosil brigad-
ni prapor.

Navadno je imela II. grupa od-
redov svoje proslave v Ivančni go-
rici. Zdaj pa so slavili na Mulja-
vi, kjer je II. grupo odredov pred
odhodom na Gorenjsko v juniju
1942 v večdnevni hudih bojih za-
dala italijanskim četam hude izgu-
be, sama pa je imela zelo majhne
žrtve.

Zato so 8. junija na Muljavi od-
krili spominsko obeležje. Ob od-
kritju je govoril general Peter Sta-
nte-Skala. Recitali in peli so gi-
manziji iz Stične pod vodstvom
profesorice Cilke Zagar. Proslave
so se udeležili tudi Celjani. Njihov
predstavniki se je zahvalili borcem
II. grupe odredov za sodelovanje
pri bojih za osvoboditev Štajerske.

Po proslavi so borci in goste v
prijazni dolinici lepo pogostili. De-
nar za proslavo in spominska obe-
ležja je prispevalo kar 53 raznih
podjetij, ki so s tem pokazala svo-
jo pripravljenost sodelovati pri
razvijanju tradicij naše osvobo-
ditelne vojne.

Štefan Oblak

Imeli smo ljudi

Franc Dijak

S tesnobo v srcu
zremo v sleherni te-
den na strani »TV
— 15« v rubriko,
kjer se naznanja
konec življenja —
ljudi, borcev, tova-
rišev, ki smo jih
imeli... Drobna si-
čica z znanim ob-
razom, živim pogle-
dom, med vrsticami
s skoraj enako vse-
bino. Vedno več jih je in vedno več jih
bo. Utrnejo iznenada kot zvezdni utri-
nek. Ime in priimek, življenje in boj v
dveh treh stavkih, in med njimi on ali
ona na majhni fotografiji — spomin in
priznanje ostane na porumenelom časo-
pisnem papirju. Partizanska kolona se
redči. Čas neusmiljeno ugonablja preži-
vele, pogloblja rane, širi bol. Zda-
j odštevata leta hitreje in hitreje. Ljudje, ki
smo jih imeli, odhajajo pod sklonjenimi
bojnimi zastavami — za vedno.

Franc Dijak, eden od enajstih otrok
proletarske družine iz Gorj pri Bledu,
zidarski delavec, ki ga je že pri 14 letih
življenje vrglo med izkoriščane, mladost-
ni zagnan za pravico, je eden od tistih,
ki nas je moral zapustiti. Petinpetdeset
let mu je bilo namenjeno in v teh je
storil resnično vse, kar more storiti člo-
vek. Čas od 1941 do 1945 bo ostal traj-
no zapisan v njegovem življenjepisu,
tako kot pri večini njegovih soborcev,
le da je bil to šele uvod v njegovo
nadaljnje nič lažje življenje. Svoboda, za
katero se je boril, ga je poklicala na
nove odgovorne dolžnosti. Po dolgih
letih težkega in odgovornega dela v raz-
nih gospodarskih organizacijah, neneh-
nega prizadevanja in ustvarjalnosti v
družbenopolitičnih organizacijah, si je
na Bledu končno ustvaril skromen dom,
kjer je ves bolehen dočakal svoj konec,
mirno, skromno, kot je bilo vse njegovo
življenje. Njegov blag in prisrčni značaj
je z magnetično silo privlačil vse, ki
so kdajkoli potrebovali pravega tova-
riša. Zato je vsem tembolj hudo, ker je
bila usoda krivična prav do njega. V
nem žalosti nam bo zato še bolj in še
globlje ostal v spominu. JOST ROLC

Rupert Tacer

Pred nedavnim smo pokopali v Remi-
niku na Kozjaku 82 let starega Tacer-
jevega očeta. Že zgodaj je občutil rev-
ščino in izkoriščanje, vedno je hrepenel
po pravici. Vse življenje je moral trdo
delati, da si je ustvaril dom. Posebno
še, ko mu je vedno bolj naraščala dru-
žina.

Ko so se pojavili v okolici njegove
domačije partizani, je takoj začel z nji-
mi sodelovati. Njegova hiša je postala
zbirališče in zatočišče borcev, obvešče-
valcev in terenskih aktivistov. Dva sino-
va sta odšla v Lackov odred. Sin Jurij
je po osvoboditvi umrl zaradi posledic
vojne.

Pokojni Tacerjev oče je za svojo ude-
ležbo dobil odlikovanje, kako je bil pri-
ljubljen, pa je dokazala udeležba na nje-
govem pogrebu. Naj mu bo lahka do-
mača zemlja!

M. V.

Rudolf Drmota

Dne 1. maja smo
na pokopališču v
Zavratcu pokopali
tovariša Rudolfa
Drmoto iz otoka.
Njegova življenjska
pot ni bila lahka
in rožnata. Rodil se
je 1909 kot bajtar-
ski sin, očeta je iz-
gubil v I. svetovni
vojni. Doma je o-
stala sama mati s

štirim otroki. Rudolf je že kot 15-letni
fant pobegnil čez mejo v Jugoslavijo
in se nato izučil za čevljarja. Toda tudi
v Jugoslaviji se ni dalo dobiti službe,
zato se je vrnil v domače kraje ter si
poiskal delo v gozdovih kot tesač.
Kmalu po izbruhu II. svetovne vojne
so tudi njega mobilizirali v italijansko
vojsko in ga tako kot druge odpeljali v
južno Italijo. Tam je dočakal italijansko
kapitulacijo. Skoraj leto dni je preživel
v bolnišnici, ko pa je ozdravel, je s 3.
prekomorsko brigado prišel v Jugosla-
vijo in se udeležil mnogih bojov, od
Mostarja do Trsta. Ob koncu vojne je
bil vodnik voda.

Upokojen je bil zaradi bolezni, zaradi
katere je moral v prerani grob. Naj v
miru počiva!

JAKOB GANTAR

Franc Borko

Sredi cvetočega
maja je nevidna si-
la hotela, da smo
položili v prerani
grob na celjskem
mestnem pokopa-
lišču upokojenega
predmetnega učite-
lja tovariša Franca
Borka. Priča nje-
gove priljubljenosti
je bila številna u-
deležba pri nje-
govem pogrebu, na katerega so prišli mno-
gi njegovi stanovalski tovariši, prišla je
šolska mladina s Polul, kjer je počeo-
val, prišli so predstavniki družbenopo-
litičnih organizacij z Otoka, da se zad-
njič poslovijo od zavednega tovariša.

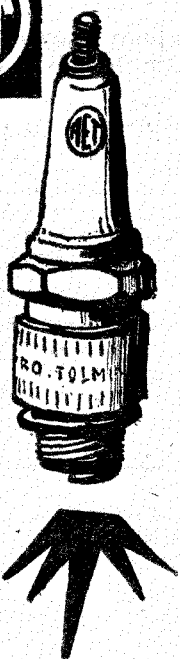
Kruta smrt ne izbira. Jemlje najboljše
med najboljšimi. In takšen je bil po-
korni tovariš Borko.

Takoj po maturi na mariborskem uči-
teljsku pred 40 leti je dobil prvo učiteljsko
mesto v Križevcih pri Ljutomeru.
Ker je poleg pedagoškega dela pokazal
svojo napredno zavest, ga je takratna
prosvetna oblast premeštila v obsejni
nacionalno ogroženi kraj Sladki vrh. Tu
je spoznal trdo delo slovenskega delav-
ca in njegove krivice ter postal pristav
razrednega gibanja. Zato je bil med
prvimi, ki jih je okupator izgnal z vsa
družino v Srbijo. Izgnanstvo ni ubilo
njegove moči in volje. Takoj po prihodu
v Gornji Milanovac si je pridobil zaupa-
nje tamkajšnjega uporniškega gibanja.

Po osvoboditvi se je takoj vrnil v
svojo domovino. Vrevel je odgovorne
višje politične funkcije pri okraju v
Gornji Radgoni, nato pa se zopet vrnil
v prosvetno službo.

Kot človek je bil poštenjak, dobro-
srčen in vselej pripravljen pomagati
sočloveku v sili in stiski.

Težka prst je zagnala njegovo krsto
in rdeče rože so pokrile njegov grob.

**AVTOELEKTRO
TOLMIN**

nagraduje kupce svojih vžigal-
nih svečk. Informacije dobite
v vseh prodajalnah avtomata-
teriala

Politični razgledi

Črta se začne visoko na severu Evrope, še daleč navzgor od švedske meje. Potem se vleče po meji med Švedsko in Norveško, ob zahodnonemški vzhodni meji, obide nevtralno Švico in Avstrijo, se spet začne na italijansko-avstrijsko-jugoslovansko tromejo, teče po Furlaniji in Julijski krajini do Trsta, nato po Italiji do konca škornja, naposled pa ob grški in turški meji z Albanijo, Jugoslavijo, Bolgarijo in Sovjetsko zvezo vse v Crno morje. To je novo minsko polje Severnoatlantskega obrambnega pakta, vendar ne navadno minsko polje, marveč pregrada iz atomskih min, ki se je porodila v glavah ameriških strategov in taktikov, morda v glavi kakšnega doktorja Strangelova (spominjamo se še grozljivo-komičnega ameriškega filma o atomskem uničenju): pred kakšnimi osmimi meseci, kot piše italijanska komunistična revija »Vie nuove«.

Operacija, ki so jo pripravili ameriški izvedenci NATO, se imenuje »Morski jež« (»Hedgehog-sea«), branila naj bi Evropo pred napadom oboroženih sil Varšavskega pakta, v resnici pa je zaščitna operacija za Američane v Evropi. Po tistem, ko bi bila Evropa v plamenih, bi se Američani umaknili v svojo Veliko Ameriko, zavarovano z nuklearnimi raketami, daleč od Evrope in tudi daleč od Sovjetske zveze. Evropa pa naj bi bila prepuščena sama sebi: se pravi, ameriški zavezniki v NATO naj bi se pobrigali za obrambo izra ograde »Morskega ježa«.

17. oktobra lani je bila zadeva na seji italijanske obrambne komisije. V javnost je po ovinkih prišla tudi novica, da so v odboru za obrambno načrtovanje NATO razpravljali o italijanskem načrtu za obrambo z atomskimi minami. Minister Gui je dejal: »Gre za izredno občudljiv načrt, vendar moram poudariti, da ne nikakršnega italijanskega načrta za vzpostavitev minskega polja na južnem boku NATO. Italijanski prispevek zadeva edino študijo o obrambni vlogi jedrskih min, ki pa je povsem teoretičnega značaja. Po načrtu gre za izključno obrambno akcijo, ki pa ne bi zastrepila ozemlja. Hočem reči, da ne gre za kakšen italijanski načrt za postavitev

Atomske mine NATO

min, marveč za študijo o političnih in strateških zapletih, ki pa ni italijanskega porekla.« Minister se je zapletal in prej priznal kot zatajil dejstvo, da NATO pripravlja vzpostavitev ograda iz atomskih min.

Zakaj se namerava NATO zavarovati z jedrskimi, ne pa z navadnimi minami? Prvič: zaradi radioaktivnosti, ki je nevarnejša od same jedrske eksplozije. Drugič: iz gospodarskih razlogov. Sliši se čudno, pa vendar je res, da je ograda iz jedrskih min bolj ekonomična od ograda iz navadnih min, v katerih je na primer tritol. Sergio Maggioni v »Vie nuove« piše: »Vzemimo samo za primer našo tromejo z Jugoslavijo. Postaviti bi morali nekaj milijonov navadnih min, da bi zaustavili sovražnikovo vojsko, ki bi hotela prodreti v dolino reke Piave. Gre za 150 kilometrov težke meje, za katero se odpirajo goriška, videmska in nekaj manjših ravnin. Približno 70 kilometrov te meje teče po visokih planjavah, kakšnih 30 kilometrov po goratem predelu in ostanek po ravnini. Postavitev navadnih min na vseh negoratih predelih, min, ki bi porušile ceste, železnice in mostove, da bi zaprle pot, je zelo zapleteno in težko izvedljivo delo. Predvsem gre za to, da bi na stotisoče min morale eksplodirati takorekoč hkrati, ob uri X. Za to bi bile potrebne zapletene vžigalne naprave in pa skrbno stražarjenje minskih polj, ki bi spravljale v nevarnost prebivalstvo v obmejnih predelih.«

Atomska mina je cenejša, ne zahteva toliko stražarske pozornosti in že sama zase lahko opravi »delo« kakšnih sto tisoč tritolovskih min. Razen tega je nekaj atomskih min lažje avtomatično aktivirati na razdaljo iz kakšnih dvesto ali trideset dobro skritih elektronskih središč.

Tako za Italijane kot za nas je zanimivo — beseda brzkone ni niti malo primerna, vendar jo je treba uporabiti — tudi jugovzhodno področje atlantske obrambe, ki gre od konca italijanskega škornja proti Crnemu morju. Osemsto kilometrov grške meje in nekaj tisoč kilometrov turške meje, to je velik obrambni problem NATO. Toda atomske mine lahko zamašijo vse vrzeli, potrebnih pa je le nekaj deset elektronskih središč za aktiviranje: pritisk na gumb in mine eksplodirajo tako rekoč hkrati.

V Grčiji je že od konca državljanske vojne področje ob severni meji, ki je široko kakšnih petdeset kilometrov in kamor ne sme nihče. Table z napisi opozarjajo, da smejo na področje le vojaške osebnosti, ki imajo v žepu prepustnico predsednika vlade. Pastirje in prebivalce iz gorskih vasi so že zdavnaj preselili. Zdaj tako rekoč nihče ne ve, kaj se dogaja v tem obmejnem pasu. Namestitvev atomskih min na tem koncu Grčije ne bi bila velik problem za izvedence NATO.

Drug problem je Turčija. Gre za Carigrad, za Dardanele, Bospor, se pravi za prehod iz Crnega morja v Sredozemsko morje. Mar bi tudi tu položili atomske mine? S tem bi morali žrtvovati Carigrad. Toda izvedenec v NATO je kaj malo mar za rodoljubje Turkov. V morski ožini pa bi zadoščale kar navadne mine. Potem pa je spet kopenska meja med Turčijo in Sovjetsko zvezo, po mnenju strategov NATO kot nalašč za postavitev atomskih min.

Po mnenju italijanskega obrambnega ministra naj bi bila ograda iz jedrskih min tako narejena, da ne bi bilo prebivalstvo v nevarnosti zaradi žarčenja. Vendar navdajajo ljudi s strahom tako »umazana« kot »čista« področja, se pravi, da bi velik del ozemlja ob atomski ogradi moral prenašati posledice atomskega potresa. Sergio Maggioni se sprašuje v reviji »Vie nuove«, zakaj so morali ravno Italijani prevzeti takšno breme, ko pa se še dobro spominjajo ravanjanja Američanov ob kubanski krizi v letu 1962.

Tedaj je bil svet na robu svetovne vojne in Američani v Italiji so imeli vse pripravljeno za umik v domovino. Vsi ameriški državljani — vojak, diplomatski uslužbenci, novinarji itd. — so bili v stalni telefonski zvezi z veleposlaništvom, na letališčih so čakala letala ameriških letalskih družb, da bi v kritičnem trenutku odletela v ZDA.

Zato se načrt o ogradi iz jedrskih bomb popolnoma ujema z ameriškim načrti o zapustitvi Evrope ter z usodo jedrske tragedije, ki se je je mogoče rešiti le tako, da Italija izstopi iz NATO, zaključuje Sergio Maggioni.

Duhovi preteklosti

Nemški in nemškutarski izgnanci in begunci s Stajerskega, ki so si po vojni poiskali zavetje v Avstriji, imajo tam svojo organizacijo. Ta se imenuje »Zveza rojakov in podporno društvo nemških Spodnještajercov, rojakov iz Mežiške doline in Prekmurja«.

Sedež društva je v Gradcu, v Celovcu deluje podružnica. V vodstvih so zvezo nekdanji gospodarstveniki iz Maribora, Ptujja, Celja in Dravske doline. Vsi so bili tudi vodilni člani »Kulturbunda« pred vojno.

V današnjem času ti ljudje politično ne pomenijo nič več. Občasno pa se še vedno pojavijo v javnosti, posebno odkar so lani začeli izdajati svoje glasilo »Spodnještajerec«. Tega tiskajo v različnih časovnih razmakih v Gradcu. Iz njegove vsebine se da razbrati, da izdajatelj navdihujejo še vedno stare kulturbundovske in nacistične smernice za boj proti Slovincem.

V uvodni besedi novega lista vodstvo društva jedikuje, kako so bili begunci in izgnanci iz »Spodnje Stajerske« v Avstriji sprva nezahvalni gostje. Domačini so se namreč bali, da jim ne bi prišli kot izkušeni gospodarstveniki preveč konkurirali. Tako niso prišli brez uradnega dovoljenja dobili zaposlitve, starih obrtnih dovoljenj pa nova Avstrija ni priznavala. Komunisti in Titu naklonjeni krogi so celo predlagali, da bi begunce in izgnance spodili v Nemčijo. Časopisi so se sicer za nje zavzemali, le komunistični »Wahrheit« jih je slikal kot nacistične barbore.

Sele konec l. 1948 so lahko v Gradcu ustanovili svoje društvo, ki mu je predsedoval univerzitetni profesor dr. Matel iz Apač, tajnik pa je bil zdravnik dr. Kreutziger iz Maribora. Od leta 1963 je predsednik Erich Pfrimer iz Maribora, njegov namestnik pa je Scharner iz Ptujja.

Poleti prireja društvo sestanke svojih članov, pozimi pa lovsko plese. Sprva so svoje gradivo priborili v glasilu banaških Nemcev »Neuland«, kjer so imeli svojo prilogo »Sončna vinorodna dežela«. Na roko jim je šel tudi pronačistični »Lot und Waage«. Vse to je bilo za redne stike med člani premalo, zato so osnovali svoj, že omenjeni list, ki ga članom pošiljajo brezplačno.

Sestanki članov so v prostorih »Südmark« v Gradcu. Lani so imeli občni zbor julija meseca v Velikovu. Mestece so za to slavnost okrasili z zastavami. Govoril je predsednik koroške podružnice Meinhard Wrentschur iz Radelj, sledila sta mu Pfrimer in Scharner. Deželni glavar Hans Sima se zborovanja ni udeležil. Prejšnja leta so bili občni zbori v obmejnih Omureku in Ivniku.

V Velikovu so bili v novi odbor izvoljeni Erich in Meinhard Wrentschur, nekdanja lastnika žag na Pohorju, nekdanji mariborski stavebenik ing. Rudolf Kiffman in Erich Pfrimer. V čast ustanovitelja Juliusa Pfrimerja so ustanovili »Pfrimerjev fond«.

Vsega skupaj se je zborovanja udeležilo nekaj nad 700 članov. Kot uvod je bila tekma med starimi Velikovčani in starimi gospodi nekdanjega mariborskega nemškega kluba »Rapid«, ki nastopa na vsakem občnem zboru.

V spomin na to zborovanje bodo v Velikovu uredili »spodnještajerski park«. Menda ni slučajno, da so prav v Velikovu nekaj kasneje neznanci pomazali slovenske napise na hranilnici. Slovenci za to dejanje niso dali nobenega povoda, zato je izzivanje zbudilo med njimi hudo ogorčenje.

Zanimiva je vsebina lista »Spodnještajerec«. Med drugim so v eni izmed števil objavili daljše poročilo o razvoju turizma na Pohorju, kjer stoji že 10 hotelov in planinskih domov. Pisec se čudi, kako je naša država mogla toliko narediti v tako kratkem času. Ob koncu pa članek izzveni v ugotovitve, da smo toliko naredili predvsem zato, ker smo razlastili brez odškodnine gozdove in hiše bogatih mariborskih in drugih Nemcev, kot so bili Reiser, Fischer, Kordik, Pachernig z gradom Hausampacher, Rosmanit, dr. Blanke, ing. Kiffman in drugi.

List je tudi hudo obsodil pisanje v graškem »Neue Zeita«, v ka-

terem je urednik zapisal nekaj pohval o ureditvi Pohorja in o izletu Gradčanov na Pohorje ter ugotovil, da nekdanja mariborska občina za Pohorje ni naredila kaj dosti.

Ob 50. obletnici delitve Stajerske med dve državi, Jugoslavijo in Avstrijo, je ta list priobčil poseben, precej obširen članek. V njem se spušča tudi v ocene študij Lojzeta Udeta in Jožeta Malenška v mariborskem »Večer« ter jih primerja s knjigo Manfreda Strake »Spodnja Stajerska, nepozabljen domovina«.

Pisal sem že o tem, kako je ta knjiga polna najgrših zalitev Slovencev, ki jih Straka dosledno imenuje »vindišarji«. Ta knjiga je izšla šele l. 1965 pri Südmarki. Nedavno je sodeloval z referatom na zborovanju zgodovinarjev v Gradcu, govoril je o novejših zgodovinskih in zemljepisnih delih. Ta žaljivi članek je po vsej verjetnosti napisal Straka sam, kar lahko sklepamo iz poziva, naj si bralci ogledajo podrobnejše podatke v knjigi »Spodnja Stajerska, nepozabljen domovina«, ki jo prodaja društvo po 50 šilingov izvod.

V tem članku pisec tudi navaja, kako so na mirovni konferenci pred 50 leti zavrnili predlog dr. Kamnikerja za plebiscit v severnih krajih Spodnje Stajerske, ker so Slovenci predložili potvorbene rezultate ljudskega štetja in ponarejene zemljepisne podatke.

Drugače pa je v listu veliko obvestil o raznih jubilejih članov, ki jih obhajajo v novi domovini, pri tem pa se spominjajo stare domovine. Med vrticami se pojavljajo popačena slovenska imena kot Lendouschegg, Podjauerschegg, Sabukowschegg, Wogrintschegg, Gollob, Kottnigg, Shallamonn... Pojavljajo se nekdanji znani trgovci kot 84 letni Felber s Pristana v Mariboru, Wiesthaller, Tscharej, Hudaless, Martschich, Krainz, Otto Kiffman, posestnik iz Šentilja Eberle ter izvoznik perutnine in jajc Karl Abt. Znana pisateljica del o zgodovini Maribora Margatthe Weinhandl je praznovala 88-letnico, pred poroko se je pisala Glančnik. Koroška Antonija Poschinger je praznovala 95. letnico, nekaj je praznoval tudi Johan Baron, eden izmed prvih hitlerjancev v Mariboru, ki pa se je tudi prvi streznil.

Mnogo je tudi osmrtnic, kar je razumljivo. Člani so namreč stari ljudje, mladina se je prilagodila novemu okolju in se ne čuti več povezana s starim. Pomladi 1968 je umrl nekakšni idejni vodja društva dr. Ivanschegg iz Brežic, organizator plesov in duša društva. Na pogrebnih svečanostih je govoril predsednik Erich Pfrimer, Rakusch iz Celja pa je pokojniku na grob prinesel prgišče spodnještajerske zemlje.

Dr. August Reisman

Ježkov odred na partizanskem pohodu

Združenje borcev Javornik-Koroška Bela je s sodelovanjem tamnošnje osnovne šole, ki nosi ime padlega mladinskega funkcionarja Jožeta Zupana-Ježka, letos že drugič priredilo »Ježkov odred na partizanskem pohodu«. Pridružila se jim je tudi osemletka iz Zirovnice, medtem ko je jeseniška šola svojo udeležbo, kljub prvotni prijavi dveh bataljonov, dan pred odhodom odpovedala!

Celoten odred, ki je krenil na pot na dan mladosti in v katerem

Jakob Svetina, komandant Ježkov odreda

Dobro je če veste...

● OREHOVO LISTJE IN MESNATE (ZELENE) VRHNE OREHOVE LUPINE se koristno uporabljajo za ranne namene. To listje in te lupine vsebujejo večje količine vitaminov. Ljudje že od nekdaj kuhajo iz njih razne zdravilne čaje. Taki, ohlajeni čaji se uporabljajo tudi za barvanje las, volne in volnenih pletenin. Osušeno listje varuje človeka — v postelji — pred stenici, v omari pa obleke pred molji.

● MARTA GOMIZELJ IZ LUCIJE PRI PORTOROŽU IMA UDOMACE-NO PODLASICO, ki ji je ime: Muki. Kadar je Muki dobre volje, uganja v kletki, v kateri je podnevi zaprt, razne akrobacije. Okrog kletke je vedno polno občudovalcev, majhnih in odraslih. Podnevi je Muki zunaj, zvečer pa spravi domači kletko v kuhinjo in Muki jo spustijo. Podlasica se gospodinji dobroika, kar je nenavadno. Vedeti moramo namreč, da je podlasica divja in grabežljiva zverinca. Muki je uničil že vse miši, ki so gospodarile v kuhinji in hiši, dokler ni on prišel v hišo. Podlasica uživa vsak dan jajca, rada je tudi sadje, neznanstvo rada pa ima marmelado, ki jo liže iz žličke, s katero jo krmi Marta. Ko je podlasica pred nekaj meseci prišla v hišo, ni bila tako krotka. Marta in vsi domači so se pošteno namučili, preden so jo udomačili. Podlasica ima zdaj nekaj več ko 10 mesecev. Koliko časa bo še tako krotka?

● ČUDNI VODNJAK. V zaseлку Topolovo Brdo pri Čačku so bili dolgo brez vode. Sosedje Bole Novakovič, Mile Stojič in Vojin Stojič so se domnili, da bodo skupaj izkopali vodnjak. Ko so prišli do 20-metrške globine, ni bilo o vodi ne duha ne sluha. Kljub precejšnji potrtosti, so sklenili, da bodo kopali naprej. Trud se jim je izplačal — v 30-metrski globini so našli na izvir. Nato so vodnjak obzidali in vsi trije odahnil. Zdaj imajo vode dovolj, vendar pa se njihov vodnjak nekam čudno »vede«. V času suše se voda v njem dviga, ko se začne deževje, se voda ravan — niža.

● PRAZNITORBA se imenuje studenček v vasi Miloševu pri Bagrdanu na področju Bivolje bare. Kdor se napije studenčnice iz omenjenega izvira, pripravi zlačni in začuti nenavadno močan tek. Vaščani so mu vzdeli tako ime, ker mora potnik, ki se po naključju ustri ob izviru in se napije hladne vode, kaj kmalu izprazniti popotno (krušno) torbo.

● Najmanjša opica na svetu je visoka 114 mm in tehta okrog 120 gramov, živi v tropskih pragozdovih ob južnoameriški reki Amazonki, v drugih krajih pa pogine v petih, najkasneje v sedmih letih.

STANE TORKAR

Okrogle in oglate

● **PLAGIAT** (latvina na področju umetnosti ali znanosti). Neki angleški kritik je takole branil nekega pisatelja, ki so mu očitali neizvirnost: »Plagiatu se moramo izogibati, vendar pa mora biti pisateljovo delo podobno nečemu, kar je že tu.«

● **POKLICNI HINAVCI**... Bivši minister za zunanje zadeve ZDA D. Rusk je nekemu častniku takole razložil, kako se mora vesti spretan diplomat: »Glavno je — ohrani — mirno kri. Če sto in sto let si diplomati prizadevajo prikrivati osebna čustva in jih podrežati državnim interesom. Zato se mora končni stavek, ki se v diplomatski noti glasi: »Ekselencija, sprejmite izraze mojega najglobljega spoštovanja!« pravilno brati: »Izvolite iti k vragu!«

● **»NAJBOLJ RDEČI MED RDEČIMI NISO RDEČI, marveč so obliži z ljudsko krvjo.«** je zapisalo glasilo sovjetske vojske »Rdeča zvezda«, ko je obravnavalo sovjetsko-kitajsko spopade na reki Usuri in divjaško kitajsko gonjo proti ZSSR.

● **LIJUBI SVOJEGA BLIZNJEGA**... Predstavniki katoliške in protestantske cerkve zložno razpravljajo o razlagi nekaterih dogem (»nedotakljivih, neizpodbitnih verskih resnic«). Ko so postavili nekemu gorečemu katoliškemu polemiku, jezuitskemu patru Lapichu, vprašanje o omenjeni razpravi, je ta odgovoril: »Mi svoje protestantske brate tako močno pritiskamo na svoje psi, da jim pohaja sapa...«

● **POBOŽNE ZELJE**... Na končni prireditvi za »najvselejše vasa« v Velikih Radnicah — so poročale »Sremske novine« — je program napovedovala prav čedna deklica v srbijski narodni noši. Belo krilo pa je le bilo nekolikaj preludov minikrilo... Nekdo je vzdihnil in menil: »O, ko bi bile Srbijce nosile taka krila vsaj že petsto let, ne bi bilo zdaj samo sedem milijonov Srbov, bilo bi jih dvajset milijonov!«

● **CLOVEK, KI SE RAZUME NA SVOJ POSEL**... V švicarski planinski vasi St. Peter je neki artist zabaval ljudi tako, da je z eno roko tako močno stisnil limono, da je iztisnil iz nje poslednjo kapljico soka. Nato je izjavil, da bo vsakomur, ki bi morebiti iztisnil iz limone samo še miligram soka, dal — sto frankov... Ko je nekega dne vso predstavo ponovil, je nekdo izmed navzočih stopil predenj. Bil je slaboten možiček. In vendar: zgodilo se je nekaj, česar ni nihče pričakoval. Iztisnil je iz limone še precej soka! Ljudje so zaploskali in se zakrohotali, ko je možiček začudenemu artistu na vprašanje, kaj je po poklicu, odgovoril: »Davčni izterjevalec.«

● **VNAPREJSNJE ZAVAROVANJE**... Prebivalci neke vasi v okolici Plevelj so se opogumili ter — tako so poročale »Pleveljske novine« — izjavili: »Ne bomo se udeležili volitev, dokler najprej ne spoznamo dosedanjega poslanca.« Razlog za ta sklep: kmetje se bojuje, da ne bi napravili napake ter možakarja znova izvolili za poslanca...

● **OLAJŠANA IZBIRA**. Norma Meiner iz Göttingna v Zahodni Nemčiji je želela kupiti svojemu možu za rojstni dan kak primeren dar. Poskušala je po ovinkih zvedeti, česa bi si mož najbolj želel. Bila je popolnoma prepričana, da je mož, ne da bi bil slutil, izdal svojo željo po čepici za golf. Ko je stopila prihodnje jutro v bližnjo samopostrežnico ter je jela premeljavati čepice za golf, je nepričakovano zagledala čepico, na kateri je bil pripet listek s sporočilom: »Norma, tale mi je všeč in mi ustreza tudi po velikosti.«

● **VSE PREJ KO RAZVESELJIVA PREROKBA**... Ob deseti obletnici okupacije Tibeta po Kitajcih, je rekel Dalaj Lama (verski poglavar lamazma, ki je imel sedež v Tibetu), ki živi zdaj v pregnanstvu v Indiji: »Čeprav bi Kitajci našo sveto deželo upepelili, bo iz pepela zrastle svobodna dežela Tibet...«

● **JAJCA IN PRINC**... Neki haški častnik piše o razmerah na Nizozemskem in sklepa: »Po zaslugi rojstva drugega princa pa tudi ugodnejših cen, ki se zdaj plačujejo na trgu za jajca in perutnino, je splošno razpoloženje precej boljše, kot je bilo lani.«

● **»ZA ŽENO JE ŽALOSTNO, ČE NI MA JEZIKA, a blagor možu, ki jo dobi.«** pravi škotski pregovor.

Hachova germanoškilska vlada se je medtem trudila na vse kriplje, da ne bi razburila mogočnega diktatorja. Toda nacisti so se ravnali po starem receptu: Bolj ko je nasprotnik popustljiv, več zahtevaj od njega. Prisilili so praško vlado, da je priznala Slovaški in Podkarpatski Rusiji (Ruteniji) poseben režim z avtonomnim parlamentom in vlado. Razpustiti je morala komunistično stranko in odpustiti iz nemških šol židovske učitelje. Ko je češki zunanji minister František Chvalkovsky zvedel, da name-

Češkoslovaški predsednik Hacha in nemški minister Meissner 14. marca na postaji v Berlinu

rava rajh v kratkem »absorbirati« njegovo domovino, je odhitel k Hitlerju. Najbrž ni vedel, da so jo v tem času že zaminirali slovaški separatisti, ki so to storili na pobudo nacistov. Oktobra je Goering v največji tajnosti sprejel njihova voditelja Durčanskega in Macha ter predstavnika nemške manjšine na Slovaškem, Karmasina. Trem gostom je debeli maršal obljubil polno podporo, če ustanovi-

Deček, ki ima na obrazu ostre poteze prežgadanja dozo-relega otroka, oblečen v cape, leva roka mu visi najbrž zlomljena, z rane na čelu pa mu polzi kri čez obrvi v oči... Toda to ni navadna rana. To je peterokraka zvezda, ki so mu jo vrezali v čelo, preden so ga odpeljali na morišče...

PRED 30. LETI JE IZBRUHNILA II. SVETOVNA VOJNA

Nacistična zasedba ČSR

jo »neodvisno slovaško« državo. Hitlerju je slovaški separatizem služil kot trojanski konj. Dne 21. januarja 1939 je v zgodnjih jutranjih urah sprejel preplašenega češkega zunanjega ministra in mu začel groziti. Našel mu je osem nemških zahtev, ki bi jih Češkoslovaška morala uresničiti: takojšen izstop iz Društva narodov; zmanjšanje vojske; podpis antikominternskega pakta; upoštevanje nemških političnih smernic; odpust Židov iz vseh služb; prepustitev dela zlatih državnih zalog Nemčiji (391 in pol milijonov zlatih čeških kron); podpis preferencialne trgovinske pogodbe z Nemčijo; odpustitev iz službe vseh novinarjev in javnih funkcionarjev, ki so se izkazali kot sovražniki nacionalnih socialistov.

Na Chvalkovskega je še posebej pritiskal Ribbentrop. Minister je bil tako preplašen, da ni niti spomnil Hitlerja na zagotovitev o nedotakljivosti meja, ki jih je izrekel v Münchnu. Sicer pa niti stari zaveznici Češkoslovaške, Francija in Velika Britanija, nista Hitlerja opozorili na sprejete obveznosti.

HITLER JE ČAKAL NA PRILOŽNOST

Hitler je samo čakal na primereno priložnost. Ni mu bilo treba čakati dolgo. Dne 6. marca je predsednik Hacha razpustil avtonomno rusinsko vlado. Stiri dni pozneje je storil isto s slovaško in dal zapreti debelega monsignora Tiso (ki so ga leta 1947 obesili v Pragi), Tuka in Durčanskega, na Tisovo mesto pa je postavil Karla Sidora. Zgodovinarji pravijo, da so energični Hachovi ukrepi presenetili berlinske voditelje. Hitler je bil že v vlaku, ki naj bi ga odpeljal na Dunaj proslavljat prvo obletnico priključitve. Goering je bil na počitnicah v San Remu. Bil je verjetneje, da je Hitler dobro vedel, kaj se dogaja in da je iskal samo alibi pred javnostjo. Reagirati je po vnaprej pripravljenih načrtih. Dne 11. marca je ukazal generalu Keitelu, naj pripravi ultimati. Povelje je zatem prekli-

cal, ker je čakal na nastop svoje pete kolone. Na skrivnostni način je bil še isti večer izpuščen iz zapor (v nekem samostanu) Tiso, ki so ga prepeljali v Bratislavo. »Predsedniku vlade« Sidorju je povedal, da mora takoj odpotovati k Hitlerju. Rekel mu je, da sta ob Donavi pripravljeni dve nemški diviziji, ki naj bi zasedli Slovaško in jo pomagali razkosati v korist Nemčije in Madžarske. Hitler je Tiso sprejel 13. marca ob 19.40. Zahteval je od njega, naj mu v najkrajšem času sporoči, če Slovaška želi postati samostojna ali ne. Debeli monsignor mu ni mogel dati dokončnega odgovora. Ponovila se je komedija s Seyss-Inquartovo »brzojavko na predvečer anšlusa. Tiso se je hitro vrnil v Bratislavo, sklical že naslednje jutro slovaški parlament in ga seznanil z nemškimi zahtevami. Opoldne je že brzojavil Hitlerju, da ga prosi, naj »vzame pod zaščito novo slovaško državo«. Führer mu je prošnjo »blagohotno« uslišal.

Velika Britanija se je spet uklo-nila Hitlerjevi volji. Chamberlain je v parlamentu povedal, da je češkoslovaška država razpadla zaradi notranje nesloge in Velika Britanija zato nima nobene obveznosti glede čeških meja. Drama, ki se je začela v Münchnu, se je naglo bližala h koncu. Čehi so ostali sami. Dne 13. marca je nemški tisk objavil članke z naslednjimi naslovi, naperjene proti »vladi nasilnežev v Pragi«: »Spet je tekla nemška kri«, »Nezaslišana provokacija«, »Nemška čast ponižana«. Stari in bolehi Hacha je zaprosil Hitlerja za avdijenco. V spremstvu svoje hčere in zunanjega ministra Chvalkovskega se je z vlakom odpeljal v Berlin. Čakal je na sprejem do pozne noči. Tako ni mogel zvedeti, da so Nemci medtem že zasedli Moravsko Ostravo in da so Madžari poslali ultimati za zahtevo, da Čehi takoj umaknejo svoje čete iz Podkarpatske Rusije.

HACHA PRI HITLERJU

V »Reichskanzlei« so ga sprejeli Hitler, Goering in Keitel. Hacha in

Predsednik Václav Tiso in nemški zunanji minister Ribbentrop 13. marca na železniški postaji v Berlinu

Chvalkovsky sta sedela kot okamenela celo uro in samo poslušala Hitlerjeve grožnje. Zaman se je Hacha potem ponižal pred Hitlerjem in zatajil Masaryka ter Beneša. Zaman je obljubljal, da bo ukazal razorožiti češko vojsko. Hitler mu je odgovoril: »Jutri ob šestih zjutraj bo nemška vojska stopila na češko ozemlje, zračne sile pa bodo zasedle letališča. Na razpologo imate dve možnosti. Če se boste uprli nemški vojski, bomo vsak najmanjši odpor zatrli s silo. Če pa bo zasedba potekala mirno, bo Češka lahko živela zase ob delni avtonomiji. Hacha se je moral posvetovati z vlado. Sprejema je bilo konec ob 2.15 na dan 15. marca 1939. Toda nemška vojska je čakala na povelje, ki bi ga morala prejeti ob 6. uri. Goering in Ribbentrop sta neusmiljeno pritiskala na oba Čeha in jima vsiljevala celo pero, da bi podpisala pripravljene dokumente. Grozila sta z bombniki, ki naj bi poleteli ob šestih in spremenili Prago v prah in pepel. Češkemu predsedniku je postalo slabo in zgrudil se je brez zavesti. Nacisti so bili vsi iz sebe, ker so mislili, da je mrtev. Po svetu bi gotovo govorili, da so ga umorili oni. Hitlerjev osebni zdravnik in vrač dr. Morell mu je z injekcijami pomagal, da se je zavedel in da je lahko telefoniral v Prago po posebni telefonski liniji, ki jo je bil dal pripraviti Ribbentrop. Pet minut pred četrto uro zjutraj je v Hitlerjevi navzočnosti podpisal dokument o vdaji Češkoslovaške. Hitler je bil ves iz sebe od veselja. Objemal je tajnice, govoreč: »Funčke, to je najlepši dan mojega življenja. Zgodovina se me bo spominjala kot največjega Nemca.«

Dve uri kasneje so Keitlove čete prestopile mejo. Zasedle so Češko z Moravsko in Slovaško, ki so jo morale »zaščititi«. Madžari so sočasno zasedli Podkarpatsko Rusijo. Zvečer je Hitler prispel v Prago. Spremljal ga je zaščitni bataljon, ki mu je poveljeval Rommel. S Hradčanov je oznanil svetu, da Češkoslovaške republike ni več. Objavil je razglasitev Češkomoravskega protektorata, ki mu je postavil na čelo barona Konstantina von Neuratha. Nadaljevanje

Zgodovina pretresljive slike

Fotografijo so odkrili lani v Srbiji. Začelo se je iskanje, kdo je na sliki in kakšna je bila njegova usoda. Šele pred kratkim je zadevo pojasnil novinar Obrad Ković iz »Glasa Podrinja« v Sabcu. Dečka na sliki je prvi prepoznal Živorad Borić iz Bogatića, ki je sam bil leta 1941 partizan. Nazadnje je novinar našel tudi sestro dečka s slike. Ta je edina preživela vojno izmed vse številne Kovićeve družine.

Fant na sliki je šestnajstletni Slava Ković iz Bogatića, ki je leta 1941 vstopil v Mačvanski partizanski odred. Sovražniki so ga ujeli na Ceru. Hotel je odviti varovalni pokrov z zadnje ročne bombe, pa ga je sovražnikov vojak prehitel in mu s puškinim kopitom zbil bombo iz rok. Potem ko so ga zajeli, so ga hudo tepli, med drugim tudi s puškinimi kopiti, nato pa odpeljali v taborišče na Senjaku pri Sabcu. Ujetnik je na vsakem koraku kljuboval mučiteljem. Vsakogar je pozdravljaj po partizansko, s stisnjeno pestjo. Nikakor ga niso mogli ukrotiti, na vsakem koraku se jim je upiral. Zato so mu na čelo vrezali zvezdo in ga odpelja-

li v Zaboran ter tam skupaj z drugimi ustrelili. Na zadnji poti ga je spremljala skupaj z drugimi ženskami preživela sestra. Po vojni je odkopala njegove posmrtno ostanke in jih prenesla na domače pokopališče.

Novinar Ković zdaj podrobno raziskuje življenje mladega junaka. Med drugim je ugotovil, da je bil tik pred odhodom k partizanom, postal krojaški vajenec.

o o o

Iz naše osvobodilne vojne imamo številne fotografije, ki so več ali manj pomembne za našo zgodovino. Med njimi pa so tudi take, ki zaradi svoje pretresljivosti pomenijo mnogo več kot druge. Zato so take fotografije obredile skoraj ves svet in naše svoj prostor v nešteti knjigah o naši revoluciji. Ena izmed takih je tudi fotografija, ko obešajo narodnega heroja Stjepana Filipovića v Valjevu.

Zadnja fotografija Slavoljuba Kovića ji je po pretresljivosti enaka in bo kot taka nedvomno prav tako našla svoj prostor v številnih knjigah in na razstavah.

alpska modna industrija radovljica — jugoslavija

modne pletenine za vsako priložnost

• TV 15a izhaja vsak teden — izdaja ga Predsedstvo Zveze borcev NOV Slovenije — Zavod »Borec«, Ljubljana, Beethovnova 10 — Tisk in klišej: OGP »DELO«, Ljubljana — Pomšičeva 1 — List ureja uredniški odbor — Letna naročnina 1800 dinarjev oziroma 18 N-din — Posamezna številka stane 40 din oziroma 40 N-par. Za tuzemstvo stane »TV 15a« 30 N-din — Naročnino pošljite na naslov: Uprava »TV 15a«, Ljubljana, Beethovnova 10, pritišče, p. predal 598-XI, ali na čekovni račun pri Narodni banki 601-8-29. — Telefonske številke: Glavni odgovorni urednik 21-901, tajništvo in novinarji 22-313, uprava 22-607 — Rokopisov ne vračamo